

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ
2. แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
4. ข้อมูลโครงการชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านน่ามอง
5. แนวทางและหลักเกณฑ์การคัดเลือกชุมชนใสสะอาด หน้าบ้าน น่ามอง
6. ข้อมูลชุมชน เทศบาลตำบลแพรงษา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ
8. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ

1. ความหมายของการประเมินโครงการ

นักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายของคำว่า การประเมินโครงการไว้ ดังนี้
ซูซแมน (Suchman, 1990, หน้า 93) กล่าวว่าไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือการใช้เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์เพื่อหาข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้เกี่ยวกับโครงการ เพื่อการตัดสินใจว่าโครงการดังกล่าวดีหรือไม่คืออย่างไร หรือเป็นการค้นหาว่าผลของกิจกรรมที่วางไว้ในโครงการประสบความสำเร็จตรงตามวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของโครงการหรือไม่

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1996, หน้า 159) กล่าวว่าไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการบรรยาย เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเป้าหมาย การวางแผน การดำเนินการ

และผลกระทบ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ของโครงการ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2541, หน้า 21) กล่าวไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศ (เชิงคุณค่า) เพื่อช่วยให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้ตัดสินใจเลือกทางเลือกในการดำเนินโครงการอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ดังสมการนี้คือ

$$\text{การประเมิน} = \text{การวัด} + \text{ดุลยพินิจ}$$

สมคิด พรหมจ้อย (2542, หน้า 29) กล่าวไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการ ตลอดจนการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของโครงการนั้นๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใด

ละม้าย กิตติพร (2542, หน้า 56) กล่าวไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การจัดเก็บข้อมูลที่ใช้ในการดำเนินงานตามโครงการในทุกรูปแบบและทุกขั้นตอน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ มีการใช้ข้อมูลนั้นเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ สารสนเทศที่ได้จากโครงการ ข้อมูลสามารถนำมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ

อำนาจ เลิศชยันดี (2542, หน้า 111) กล่าวไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง ขบวนการของการให้ความหมายที่ชัดเจน ขบวนการของการรับทราบข้อมูล ขบวนการของการให้รายละเอียดข้อมูล และขบวนการของการตัดสินใจ ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องคุณค่าและคุณธรรมของวัตถุประสงค์ของโครงการที่ประเมิน การออกแบบการประเมิน การให้ความสำคัญต่างๆ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบและการให้รายละเอียดเกี่ยวกับผลของการดำเนินโครงการ

ประสิทธิ์ พงษ์เรืองพันธุ์ และเรณา พงษ์เรืองพันธุ์ (2543, หน้า 25) กล่าวไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การหาข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีระเบียบ เป็นแบบแผน เพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ หรือเป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ โดยมีข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

สรุป การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน การรวบรวม การวิเคราะห์ และการแปลผล เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจ การวิจัยในครั้งนี้จึงนำแนวคิดการประเมินมาใช้ในประเมินโครงการชุมชนสะอาด หน้าบ้านน้อมอง ในเขตเทศบาลตำบลแพรกษา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ทั้งด้านสภาพแวดล้อม ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิตจากโครงการ

2. จุดมุ่งหมายของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการ จำเป็นต้องรู้จุดมุ่งหมาย เพื่อจะสามารถนำผลที่เกิดขึ้นไปเปรียบเทียบกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ว่าเกิดผลสำเร็จหรือล้มเหลวมากน้อยเพียงใด เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการประเมินโครงการ มีผู้กล่าวไว้ดังนี้

ฟรีแมน (Freeman, 1993, หน้า 15) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

- (1) เพื่อพิจารณาถึงคุณค่าและการคาดคะเนคุณประโยชน์ของโครงการ
- (2) เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารโครงการ
- (3) เพื่อเป็นการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินโครงการ
- (4) เพื่อเป็นการวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียหรือข้อจำกัดของโครงการ เพื่อการ

ตัดสินใจในการสนับสนุนโครงการ

- (5) เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการบรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด

รอสซี และฟรีแมน (Rossi and Freeman, 1982 อ้างถึงใน บัญชา ขาวงาม, 2548, หน้า 10) กล่าวถึงการประเมินโครงการว่า มีความมุ่งหมายเพื่อพิจารณาถึงคุณค่าและการคาดคะเนคุณประโยชน์ของโครงการ เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารโครงการ สามารถตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินโครงการ และเพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการบรรลุเป้าหมายหรือไม่

มิตเชล (Mitzel, 1982, หน้า 199 อ้างถึงใน บัญชา ขาวงาม, 2548, หน้า 11) กล่าวว่า การประเมินมีความมุ่งหมายเฉพาะเพื่อแสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่ชัดเจนของโครงการ อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการตัดสินใจ ลักษณะใดของโครงการมีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งจะต้องทำการประเมินเพื่อหาประสิทธิผลและข้อมูลชนิดใดที่จะต้องเก็บรวบรวมไว้เพื่อการวิเคราะห์ เพื่อรวบรวมหลักฐานความจริง และข้อมูลเพื่อนำไปสู่การพิจารณาถึงประสิทธิผลโครงการ เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อนำไปสู่การสรุปผลของโครงการ ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ และเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในการพัฒนาปรับปรุงโครงการ

สรุป จุดมุ่งหมายของการประเมินโครงการ หมายถึง การประเมินเพื่อให้ทราบว่า การปฏิบัติงานตามโครงการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เพื่อที่จะทราบว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ เป็นเป้าหมายที่ปฏิบัติได้จริงหรือไม่ และเป็นเป้าหมายที่มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด สำหรับจุดมุ่งหมายของการวิจัยประเมินโครงการในครั้งนี้เพื่อต้องการทราบว่า การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านนำมอง 4 ด้าน คือสถานะแวดล้อม ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิตของโครงการ มากน้อยเพียงใด ซึ่งวัตถุประสงค์ของโครงการ ได้แก่ 1) การปลูกจิตสำนึกของประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี 2) การทำให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนมีความสวยงาม สะอาด น่าอยู่และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ปลอดภัยจาก

โรคติดต่อต่างๆ 3) การกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในชุมชนและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชุมชนและเทศบาล
อื่นๆ และ 4) การส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ในการพัฒนาชุมชน ก่อให้เกิดการ
พัฒนาอย่างยั่งยืน

3. ประโยชน์ของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการมีประโยชน์และแง่มุมในรายละเอียดนานาประการ ซึ่งเกี่ยวกับ
ประโยชน์ของการประเมินโครงการ ได้มีผู้กล่าวไว้ ดังนี้

ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์ (2540, หน้า 33) กล่าวไว้ว่า การประเมินผลโครงการมี
ประโยชน์อย่างน้อย 3 ประการ คือ

(1) ช่วยให้ทราบว่า การปฏิบัติงานตามโครงการนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้ง
ไว้หรือไม่เพียงใด

(2) ช่วยให้ทราบว่า วัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้เดิมนั้น ปัจจุบันยังเป็น
วัตถุประสงค์ที่แท้จริงหรือไม่ และมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด

(3) อาจใช้ผลการประเมินตามข้อ 1) และข้อ 2) มาประกอบการพิจารณา
ปรับเปลี่ยนหรือยกเลิกโครงการเดิมได้

ประสิทธิ์ พงษ์เรืองพันธุ์ (2543, หน้า 17) กล่าวไว้ว่า การประเมินผลโครงการมี
ประโยชน์ดังนี้

(1) การประเมินความสำเร็จของงาน องค์กรจำเป็นต้องรู้ว่างานที่กระทำอยู่นั้น
กำลังดำเนินการอยู่ถึงขั้นใด หรือดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ประสิทธิภาพและประสิทธิผลมีมาก
น้อยเพียงใด ในการดำเนินงานมีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง สามารถดำเนินการแก้ไขได้หรือไม่
ถ้าไม่ได้ ตัดสินใจอย่างไร แต่ถ้าแก้ไขได้ ผลการแก้ไขเป็นอย่างไร ซึ่งความสำเร็จของงานแบ่งได้
เป็น 2 ส่วนหลักคือ

(1.1) งานประจำ ในการประเมินงานประจำ ผลที่ได้รับมักจะเป็นประโยชน์
ต่อการดำเนินงานขององค์กร โดยสามารถระบุได้ว่างานที่ดำเนินการอยู่นั้นได้บรรลุเป้าหมาย
เพียงไร เนื่องจากมีคุณภาพเพียงไร การที่จะทำให้บรรลุตามเป้าหมายอย่างมีคุณภาพควรปรับปรุง
แก้ไขวิธีการบริหารจัดการอะไรบ้าง หรือหากบรรลุเป้าหมายได้ตามเกณฑ์ มีวิธีการอะไรอีกหรือไม่
ที่จะช่วยให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุด ได้รับผลกำไรสูงสุด หรือคุ้มค่ามากกว่าที่ดำเนินการอยู่ได้อีก
บ้าง

(1.2) งานโครงการ ในการประเมินงานโครงการ ประโยชน์ที่ได้รับคือ
ผู้บริหารสามารถตัดสินใจได้ว่า โครงการเหล่านั้นสามารถบรรลุเป้าหมายหรือไม่เพียงใด คุ้มค่า

หรือไม่ ซึ่งจะนำไปสู่การปรับ แก้ไขโครงการ ปรับให้เข้ากับงานประจำหรือโครงการอื่น ล้มเลิกโครงการนั้นเสีย หรือการจัดดำเนินโครงการแง่มุมต่างๆ อย่างทันที่ที่ เหมาะสม และถูกต้อง

(2) เพื่อการพัฒนาผลการประเมินงานหรือโครงการ ในโครงการใดก็ตามเมื่อพบว่ามีปัญหา และปัญหาเหล่านั้นมีวิธีการแก้ไข หรือแนวทางการดำเนินงานที่อาจทำให้ผลงานมีคุณภาพขึ้นได้ ซึ่งสิ่งที่สามารถพัฒนาได้อย่างง่าย ๆ มี 2 ส่วนคือ

(2.1) ผลงาน ประโยชน์ในการประเมินเพื่อพัฒนาผลงาน ทำให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพสูง คุ่มค่า คุ่มกับการลงทุน ทำให้ผลงานเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค ซึ่งจะทำให้เกิดผลกำไรสูงสุดกับองค์กร ทั้งในรูปของผลตอบแทนที่เป็นตัวเงิน วัสดุ สิ่งของ หรือผลตอบแทนที่ไม่สามารถจับต้องได้ เช่น ความรู้สึกนึกคิดของผู้รับบริการในทางที่ดีต่อองค์กร เป็นต้น

(2.2) บุคลากร ประโยชน์ของการประเมินเพื่อพัฒนาบุคลากร เมื่อพบว่าบุคลากรใดมีข้อบกพร่องด้านความรู้ ความสามารถในด้านใด จะได้หาทางส่งเสริมให้บุคลากรเหล่านั้น ได้มีการพัฒนาศักยภาพของตนในสิ่งที่ไม่รู้ ทำให้เกิดมีความรู้แตกฉานชำนาญมากขึ้น หรือถ้าบุคลากรใดไม่ชอบงานของตนเอง ต้องทำให้เกิดความรักในงานที่รับผิดชอบมากขึ้น หรือถ้าขาดทักษะในการทำงาน ก็ต้องพัฒนาทักษะให้เชี่ยวชาญ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรโดยรวม

(3) ความมั่นใจของผู้ที่เกี่ยวข้อง เมื่อองค์กรมีการประเมินผลงานหรือโครงการอย่างเป็นระบบ ย่อมสร้างความมั่นใจให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ว่า งานที่เกิดจากองค์กรเหล่านั้นย่อมมีคุณภาพสูง มีความน่าเชื่อถือ น่าศรัทธาเลื่อมใส หรือน่าจะเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับองค์กรอื่นๆ

(4) ความยุติธรรม เพื่อเป็นหลักประกันในการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถให้ได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสม โดยมีเกณฑ์ วิธีการ ระบบการประเมินเป็นส่วนประกอบในการพิจารณาอย่างเหมาะสม

สรุป ประโยชน์ของการประเมินโครงการ คือ จะช่วยชี้ให้เห็นความจำเป็นของโครงการ ช่วยในการตัดสินใจว่าควรอนุมัติให้ทำโครงการนั้นหรือไม่ ทำให้ทราบความพร้อมและความเหมาะสม ทำให้ทราบข้อบกพร่อง ทำให้ทราบถึงการดำเนินงานว่าบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ สำหรับประโยชน์ของการวิจัยประเมินโครงการในครั้งนี้ คือ ทำให้ทราบผลการดำเนินงานโครงการชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านนำมอง ในเขตเทศบาลตำบลแพรกษา อำเภอมือเมือง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัยเสนอแนะให้เทศบาลตำบลแพรกษานำไปใช้ในการพัฒนาโครงการชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านนำมองให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผลการประเมินจะก่อประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบบริหารจัดการขยะของเทศบาลตำบลแพรกษาและจังหวัดสมุทรปราการมากยิ่งขึ้น และส่งผลให้ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลแพรกษา มีสุขภาพอนามัยดีขึ้น และมีความพึงพอใจในสภาพแวดล้อมในชุมชนมากขึ้นด้วย

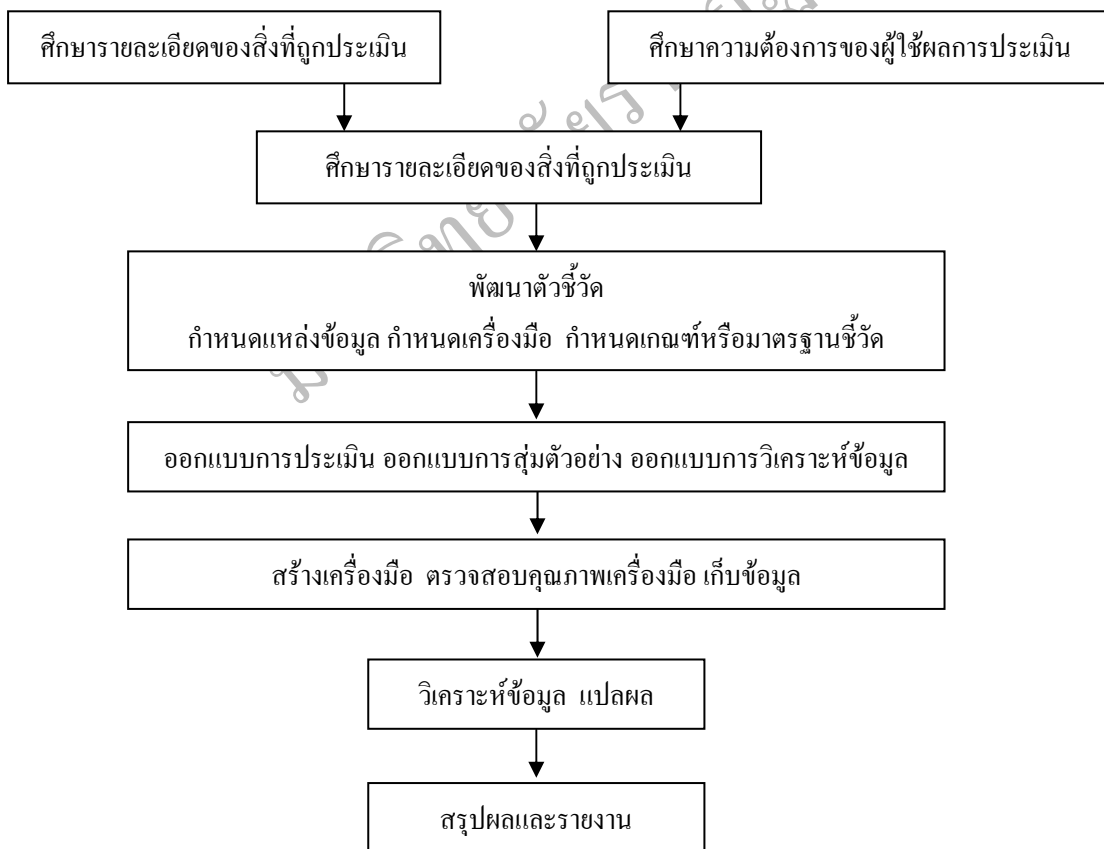
4. กระบวนการประเมิน

สตัสเฟิลบีม (1996 อ้างถึงใน สุวิมล ติรกานันท์, 2545, หน้า 14) กล่าวว่าไว้ว่า กระบวนการประเมินเป็นขั้นตอนต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติเมื่อมีการใช้เทคนิคในการประเมิน สำหรับ กระบวนการประเมินนี้ ได้กำหนดไว้ 3 ขั้นตอน คือ

(1) การกำหนดรายละเอียดว่าจะประเมินอะไร เหตุที่ ต้องการกำหนดรายละเอียด ดังกล่าว เพราะเป้าหมายของโครงการบางโครงการก็ไม่ชัดเจน บางนโยบายก็มีความชัดเจน การ กำหนดนโยบายที่จะทำการประเมิน จะช่วยให้ทราบเป้าหมายในการประเมินได้ชัดเจนมากขึ้น

(2) การวัดผล เมื่อกำหนดรายละเอียดได้แล้ว ก็จะต้องมีการวัดผล การวัดผลจะ กระทำได้ต้องอาศัยการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ทำการประเมิน การวัดผลจำเป็นต้องมีเครื่องมือ และสิ่งที่ทำการวัด

(3) การวิเคราะห์ เพื่อให้สามารถจัดทำข้อสรุปได้ว่าประสิทธิผลของโครงการ เป็นอย่างไร เพื่อตัดสินคุณค่าของโครงการ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของการประเมิน

ภาพที่ 2.1 ขั้นตอนการประเมิน

ที่มา : สตัสเฟิลบีม, 1996, หน้า 20 อ้างถึงใน สุวิมล ติรกานันท์, 2545, หน้า 14.

สรุป กระบวนการประเมินโครงการ มี 3 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดรายละเอียดว่าจะประเมินอะไร 2) การวัดผล เมื่อกำหนดรายละเอียดได้แล้ว และ 3) การวิเคราะห์ เพื่อให้สามารถจัดทำข้อสรุปได้ว่าประสิทธิผลของโครงการชุมชนใส่สะอาด หน้าบ้านน่ามอง ในเขตเทศบาลตำบลแพรภษา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นอย่างไร เพื่อตัดสินคุณค่าของโครงการ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของการประเมิน

5. รูปแบบการประเมินโครงการ

รูปแบบของการประเมินโครงการ นอกจากจะช่วยให้มองเห็นภาพรวมของลักษณะโครงการแล้ว ยังให้แนวทางในการตั้งคำถามและความมุ่งหมายของการประเมิน ตลอดจนวิธีการรวบรวมข้อมูลเพื่อการประเมินอีกด้วย ซึ่งได้มีผู้เสนอรูปแบบของการประเมินโครงการและแนวคิดที่สำคัญไว้ดังนี้

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1996, หน้า อ้างใน สุวิมล ตีรกันันท์, 2545, หน้า 15) ได้กล่าวถึงการประเมินแบบชิปโมเดล ซึ่งมุ่งประเมินจากสิ่งที่จะประเมิน 4 ประการคือ

(1) การประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context evaluation) มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อตรวจสอบหาความต้องการที่ดำเนินการแล้ว แต่ยังไม่บรรลุผลและโอกาสที่ยังไม่ได้ถูกนำไปใช้ อันจะนำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์ หรือการปรับวัตถุประสงค์ได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นรูปแบบพื้นฐานของการประเมินทั่วไป เป็นการเน้นความสัมพันธ์เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ความต้องการและเงื่อนไขที่เป็นจริง เพื่อช่วยในการวิเคราะห์ปัญหา อันเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจสามารถแบ่งได้ 2 วิธี คือ

(1.1) การประเมินสภาวะการณ์ (Contingency) เป็นลักษณะการประเมินที่มุ่งค้นหาพลัง หรืออิทธิพลที่อยู่ภายนอกระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลมาใช้พัฒนาโครงการให้ดีขึ้น

(1.2) การประเมินความสอดคล้อง (Congruence) เป็นลักษณะการประเมินเปรียบเทียบระหว่างการปฏิบัติจริงกับผลที่คาดหวังหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ การประเมินแบบนี้เป็นการประเมินทั้งระบบ เป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมภายในโครงการ เช่น ลักษณะ โครงสร้าง การบริหารโครงการ ลักษณะการวางแผนดำเนินงาน การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างแผนงานต่างๆ การประเมินบริบท หรือสภาพแวดล้อม เป็นการประเมินสภาพแวดล้อมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องก่อนเริ่มปฏิบัติงาน รวมถึงพิจารณาความจำเป็นที่จะต้องจัดทำโครงการดังกล่าว โดยกำหนดประเด็นในการประเมินโครงการ เช่น ความสมบูรณ์ของเนื้อหาโครงการ ความชัดเจนของส่วนประกอบ ความสอดคล้องกับแผนแม่บท ความสอดคล้องระหว่างส่วนประกอบ ความเข้าช้ซ้อนกับโครงการอื่นๆ ความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

(2) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input evaluation) เป็นการประเมินทรัพยากรด้านต่างๆว่าจะใช้อย่างไร จึงจะทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคน เงิน เวลา วัสดุอุปกรณ์ ซึ่งจะระบุให้ทราบถึงลักษณะของข้อมูลนำเข้า กล่าวคือ สมรรถภาพและความรับผิดชอบของบุคคลและของหน่วยงาน รวมถึงกลยุทธ์หรือยุทธวิธีที่จะทำให้โครงการบรรลุถึงวัตถุประสงค์ อีกทั้งรูปแบบเฉพาะของข้อมูลที่จะช่วยสนับสนุนการนำยุทธวิธีมาใช้ ตลอดจนเป็นการประเมินความพร้อมของสิ่งต่างๆที่ถูกนำมาร่วมโครงการ ประกอบด้วย บุคลากร งบประมาณ แนวทางการจัดการ วัสดุอุปกรณ์ โดยมีประเด็นที่ต้องการประเมิน เช่น ความสามารถของเจ้าหน้าที่ ความเพียงพอของงบประมาณ ความเหมาะสมของเทคนิควิธีการ การมีส่วนร่วม

(3) การประเมินกระบวนการ (Process evaluation) เป็นการประเมินเพื่อควบคุมการบริหารโครงการ ผลของการประเมินจะเป็นข้อมูลให้ผู้บริหารโครงการใช้ปรับปรุงโครงการให้สามารถดำเนินการและบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ วัตถุประสงค์ใหญ่ๆของการประเมินกระบวนการ คือ เพื่อหาหรือทำนายข้อบกพร่องของกระบวนการ หรือการดำเนินการตามขั้นตอนที่วางไว้ เพื่อรวบรวมสารสนเทศสำหรับผู้ตัดสินใจวางแผนงาน และเพื่อเป็นรายงานสะสมถึงการปฏิบัติต่างๆที่เกิดขึ้น และเป็นการประเมินการปฏิบัติงานตามนโยบาย แผนงาน หรือโครงการว่ามีความเหมาะสมเพียงใด โดยมีประเด็นที่ต้องการประเมิน เช่น การดำเนินงานตามแผน การติดตาม กำกับ ดูแลงาน การประสานระหว่างหน่วยงาน และภายในหน่วยงาน

คำว่า กระบวนการ หมายถึงขั้นตอนหรือกรรมวิธีที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับก่อนหลังอย่างเป็นระบบและครบวงจรในระหว่างดำเนินโครงการ กระบวนการดังกล่าวอาจจะแตกต่างกันไปตามเป้าหมายในเชิงปรัชญาของแต่ละโครงการ เช่น โครงการทางธุรกิจ เป้าหมายหลักก็คือ การแสวงหากำไรจากการดำเนินธุรกิจนั้นๆ ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยลดต้นทุนการดำเนินงานให้เหลือน้อยที่สุด ส่วนโครงการทางการศึกษาของรัฐ เป้าหมายหลักคือการปลูกฝังองค์ความรู้ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งเด็ก เยาวชน และบุคคลทั่วไป โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติในระยะยาว ไม่มุ่งแสวงหากำไรสูงสุดเป็นหลัก เป็นต้น

ถึงแม้ว่ากระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการอาจจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับเป้าหมายในเชิงปรัชญาของแต่ละโครงการนั้นๆ แต่สำหรับการประเมินโครงการโดยทั่วไปมีองค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณาเป็นพิเศษก็คือ ความสอดคล้องของกิจกรรมและช่วงเวลา โดยพิจารณาถึง กิจกรรม (Activity) เพื่อให้ทราบว่ากิจกรรมนั้นๆ มีความสอดคล้องหรือตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ และมีการจัดลำดับที่เหมาะสมต่อเนื่องกันมากน้อยเพียงใด และช่วงเวลา (Timing) เพื่อให้ทราบว่า ช่วงเวลาที่จะดำเนินโครงการทางด้านกิจกรรมนั้นๆ

มีความเหมาะสมเพียงไร มีข้อจำกัดประการใด และช่วงเวลาที่กำหนดไว้นั้น สามารถจะปรับเปลี่ยนไปจากเดิมได้ตามความจำเป็นหรือไม่ และเพราะเหตุใด (เยาวดี วิบูลย์ศรี, 2546, หน้า 591)

(4) การประเมินผลผลิต (Product evaluation) เป็นการประเมินเพื่อวัดและแปลความของการบรรลุผลสำเร็จตามโครงการ ซึ่งไม่ใช่จะทำเฉพาะเมื่อสิ้นสุดโครงการเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการประเมินในช่วงการดำเนินงานตามโครงการด้วย ส่วนมากจะอาศัยผลการประเมินบริบท ตัวป้อน และกระบวนการที่บันทึกไว้มาประกอบการพิจารณาด้วย การประเมินในลักษณะนี้จะเป็นการเปรียบเทียบระหว่างผลงานที่เกิดขึ้นกับเกณฑ์ หรือมาตรฐาน หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นการประเมินผลที่ได้จากโครงการว่าเป็นไปตามที่คาดหวังหรือไม่เพียงใด โครงการมีผลทางตรง และผลทางอ้อมหรือไม่ ประเด็นที่ประเมินผลได้แก่ บรรลุผลทางตรง เช่น เวลาที่เสร็จงบประมาณที่ใช้ ปริมาณงานที่ได้ ผลที่เกิดกับกลุ่มเป้าหมาย ว่ามีความเพียงพอและความทั่วถึง รวมถึงผลที่ไม่ได้คาดหวังทั้งทางบวกและทางลบ หรือบรรลุผลทางอ้อม มีประเด็นที่มีผลต่อความเป็นอยู่ของกำลังพล และผลต่อโครงการอื่น หรือขัดแย้งกับโครงการอื่น (สุวิมล ตีรกานันท์, 2545, หน้า 52)

สรุป รูปแบบการประเมินโครงการในการวิจัยนี้ หมายถึง รูปแบบการประเมินซึ่งอิงรูปแบบการประเมินแบบชิปโมเดลตามแนวคิดของสตัฟเฟิลบีม 4 ประการคือ 1) การประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม 2) การประเมินปัจจัยนำเข้า 3) การประเมินกระบวนการ และ 4) การประเมินผลผลิต เพื่อให้ได้แนวทางพัฒนาโครงการชุมชนใต้อาต ในเขตเทศบาลตำบลแพรภษา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

แนวความคิดในการตัดสินใจแบบชิป

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1996, หน้า 20 อ้างถึงใน สุวิมล ตีรกานันท์, 2545, หน้า 16) อธิบายแนวคิดในการตัดสินใจ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงออกเป็น 4 แนวทาง ซึ่งขึ้นอยู่กับระดับข้อมูลที่จะนำมาใช้ประกอบ อันได้แก่

(1) การตัดสินใจที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิง (Metamorphic) เมื่อได้รับข้อมูลค้นพบใหม่สุดที่แน่ใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง การตัดสินใจแบบนี้มีโอกาสเกิดขึ้นน้อยมาก หรือแทบจะไม่เกิดขึ้นเลย

(2) การตัดสินใจเพื่อการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกิจกรรมบางสิ่งบางอย่าง เพื่อประคองคุณภาพภายในองค์กรให้เป็นไปโดยปกติ โดยการใช้เทคนิคต่างๆ มาช่วยแก้ไขหรือสับเปลี่ยนหน้าที่การงาน เปลี่ยนระบบการเก็บข้อมูล แต่มิได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้น

(3) การตัดสินใจเพื่อปรับปรุง พัฒนาในองค์การดีขึ้น (Incremental) คือทำให้เกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล โดยมีคณะกรรมการหรือผู้เชี่ยวชาญแก้ไข แนะนำ ให้ความรู้ และนำเทคนิคใหม่ๆ เข้ามาใช้เพื่อการเปลี่ยนแปลงนั้น

(4) การตัดสินใจโดยความคิดริเริ่ม นำกิจกรรมใหม่ ๆ เข้ามาใช้ทดลองเพื่อดูผลและโอกาสของการเปลี่ยนแปลง (Neomobilitic) โดยการใช้ทฤษฎีและข้อค้นพบใหม่มาทดลองใช้ ซึ่งบางครั้งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงสูงและเป็นประโยชน์

ผู้ประเมินโครงการจะต้องประเมินทั้งผลและแนวทางทั้ง 4 ประการ เพื่อนำข้อสรุปเข้ามาเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของผู้บริหาร และจะต้องรู้ก่อนว่า ผู้บริหารจะตัดสินใจเลือกแนวทางเปลี่ยนแปลงไปใน 4 แนวทางที่กล่าวมาแล้ว

ประเภทของการตัดสินใจ

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1996, หน้า 20 อ้างถึงใน เยาวดี วิบูลย์ศรี, 2546, หน้า 60-61) กล่าวว่า การตัดสินใจที่ควบคู่ไปกับการประเมินแบบซิป สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

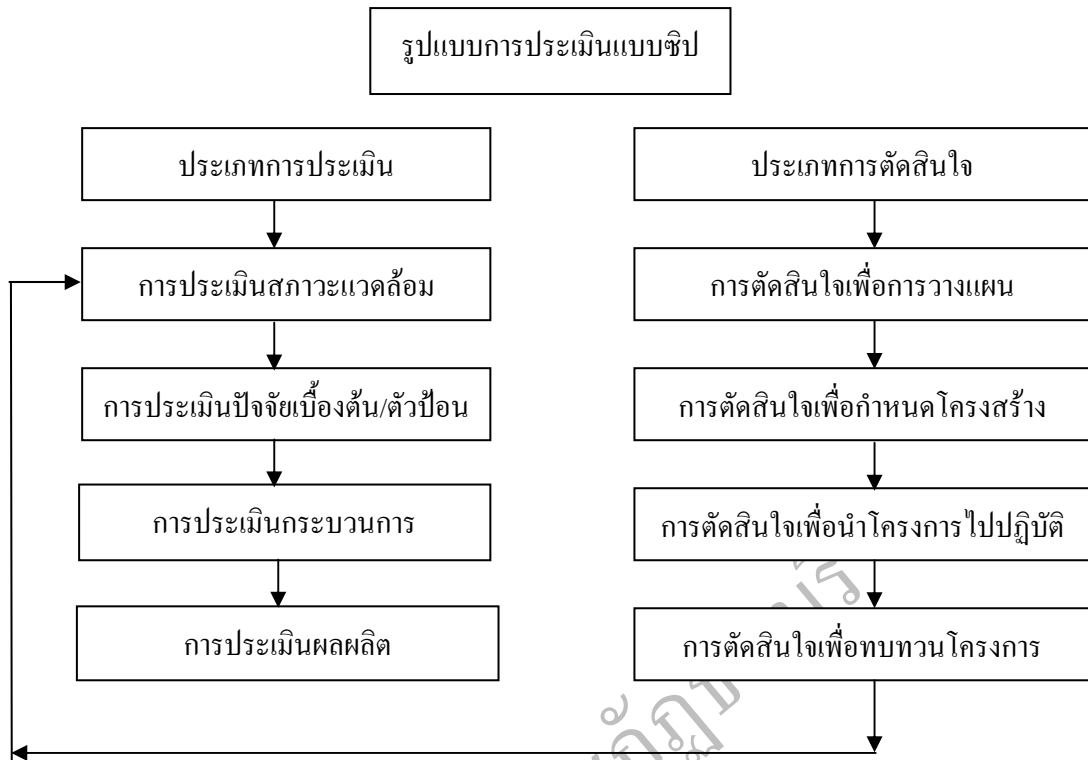
(1) การตัดสินใจเพื่อการวางแผน เป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินสถานะแวดล้อม มีบทบาทสำคัญคือ การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกับแผนในการดำเนินงาน

(2) การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินตัวป้อน บทบาทสำคัญคือ การกำหนดโครงสร้างของแผนงาน และขั้นตอนการทำงานต่างๆ ของโครงการ

(3) การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ ในการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินกระบวนการ มีบทบาทสำคัญคือ ควบคุมการทำงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนด และเพื่อปรับปรุงแก้ไขแนวทางการทำงานให้ได้ผลดีที่สุด

(4) การตัดสินใจเพื่อการทบทวนโครงการ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยผลจากการประเมินที่เกิดขึ้น มีบทบาทหลักคือ การตัดสินใจเกี่ยวกับการยุติ ล้มเลิก หรือรอขยายโครงการต่อไป

แนวคิดและเป้าหมายของการประเมินดังกล่าวนี้ ก็เพื่อประโยชน์ต่อการตัดสินใจในการดำเนินโครงการแต่ละประเภท จะเห็นได้ชัดว่าการประเมินแต่ละประเภท จะต้องเอื้ออำนวยต่อการนำไปตัดสินใจ ดังรูปแบบความสัมพันธ์ต่อไปนี้

ภาพที่ 2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินโครงการกับการตัดสินใจ

ที่มา : สตัฟเฟิลบีม, 1996, หน้า 20 อ้างถึงใน เขาวดี วิบูลย์ศรี, 2546, หน้า 60-61.

แนวคิดและรูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม นับว่าเป็นต้นแบบของการประเมินอย่างมีระบบ โดยพิจารณาได้จากโมเดลการประเมินที่แสดงถึงการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และมีการปรับปรุงผลทุกขั้นตอน เป็นกระบวนการประเมินที่มีประสิทธิภาพ มีการกำหนด หรือระบุและปั่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การจัดเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และจัดสารสนเทศข้อมูล การรายงาน เพื่อนำเสนอฝ่ายบริหาร ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีความสำคัญต่อการประเมินโครงการตามโมเดลดังกล่าว

การประเมินกระบวนการปฏิบัติและติดตามงานโครงการ

นิตา ชูโต (2531 อ้างถึงใน เขาวดี วิบูลย์ศรี, 2546, หน้า 192) กล่าวว่าไว้ว่า การประเมินกระบวนการปฏิบัติและติดตามงานโครงการ อาจมองได้ 3 แนวทาง คือ

(1) ประเมินเกี่ยวกับความพยายาม (Effort) ในการปฏิบัติตามโครงการ หมายถึง การวิเคราะห์ทั้งคุณภาพและปริมาณของปัจจัยนำเข้าในโครงการ และกิจกรรมต่างๆที่จะเกิดในโครงการว่า ได้เกิดขึ้นจริงหรือไม่ ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้เพียงใด ทั้งนี้จะประเมินได้จากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน ตั้งแต่วัตถุประสงค์ ทรัพยากรที่ใช้ รวมทั้งสถานที่ เครื่องมือ วัสดุ

อุปกรณ์ การอบรมเจ้าหน้าที่ที่มีคุณภาพ ระดับความสามารถของเจ้าหน้าที่ได้มาตรฐาน ให้บริการได้เหมาะสมกับขนาดของกลุ่มเป้าหมาย เครื่องมือและวัสดุที่ใช้ในการให้บริการ ตลอดจนกำหนดการทำงาน เวลา ขนาดของกิจกรรมต่างๆ ในการให้บริการ เปรียบเทียบกับผลการปฏิบัติงานจริงของโครงการว่าตรงตามเกณฑ์ที่วางไว้หรือไม่ ทั้งเกณฑ์ในระดับปริมาณ คุณภาพและตารางเวลา ผู้ประเมินจะต้องตรวจสอบองค์ประกอบต่างๆ ของการปฏิบัติงาน ตารางเวลาของกิจกรรมที่เกิดขึ้น และประเมินผลของกิจกรรมเหล่านั้น

(2) การประเมินเกี่ยวกับกระบวนการปฏิบัติ (Process) โดยมุ่งเน้นว่าการปฏิบัติงานจริงๆ นั้นทำกันอย่างไร คู่มือแผนการทำงานและเคล็ดลับต่างๆ ที่จะทำให้โครงการประสบความสำเร็จหรือมีข้อบกพร่องอย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ส่วนประกอบต่างๆ ของกิจกรรมในโครงการต่อเนื่องกันหรือไม่ ผู้ร่วมงานได้รับการฝึกฝนการให้บริการได้มาตรฐานหรือไม่ ผู้ร่วมงานและกระบวนการปฏิบัติงานเป็นอย่างไร การให้บริการนั้นไปถึงกลุ่มเป้าหมาย ครอบคลุมครบถ้วนหรือไม่ กลุ่มเป้าหมายเข้าใจและให้ความร่วมมือ และแสดงความรู้สึกรูปแบบใดต่อการให้บริการนั้น ตลอดจนคนในชุมชนมองเห็นประโยชน์จากการให้บริการนั้นหรือไม่

ทั้งนี้ ผู้ประเมินจะต้องเข้าไปดู คุยซักถาม ทำความเข้าใจ สร้างความคุ้นเคยกับการปฏิบัติตามโครงการอย่างจริงจัง ทำความรู้จักคุ้นเคยกับผู้ปฏิบัติงาน สังเกต เผาดู สัมภาษณ์ ผู้ร่วมงาน ตรวจสอบข้อมูลแบบบันทึกต่างๆ ของการให้บริการ เพื่อดูความครอบคลุมของกลุ่มเป้าหมาย และดูมาตรฐานของการให้บริการ ความต่อเนื่องของการบริการของกลุ่มเป้าหมาย ตรวจสอบสาเหตุของการรับ การเลือกรับบริการ รวมทั้งสำรวจผู้ออกจากบริการกลางคันด้วย นอกจากนี้แล้วยังใช้การสัมภาษณ์ ความพอใจ ความเข้าใจ ความคาดหวัง การใช้ประโยชน์ของผู้รับบริการกลุ่มต่างๆ หรืออาจจะให้การสำรวจศึกษาชุมชน เพื่อให้ได้สาเหตุและตัวการต่างๆ อันเป็นหลักฐานประกอบในการหาความสำเร็จ หรือจุดอ่อนของวิธีการปฏิบัติงานในโครงการ ซึ่งจะ เป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการติดตามกระบวนการปฏิบัติต่อไป

(3) ประเมินเกี่ยวกับผลที่ได้จากบริการ (Specification of service of treatment) หมายถึงการวิเคราะห์ที่จะชี้ให้เห็นถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการให้บริการ (Service or treatment) ซึ่งเริ่มตั้งแต่การให้คำจำกัดความเกี่ยวกับบริการ ขนาดของบริการ หน่วยของบริการ ระยะเวลาหรือช่วงเวลาของการให้บริการ และวิธีการให้บริการว่าเป็นการให้เฉพาะตัวหรือเป็นกลุ่ม ตลอดจนค่าใช้จ่ายต่อหน่วย และผลที่จะเกิด และถ้ามีบริการหลายๆ อย่างให้เลือก ก็จะต้องมีการเปรียบเทียบวิธีการและผลของค่าใช้จ่ายต่อหน่วยบริการ ตลอดจนการตรวจสอบว่างานได้ดำเนินไปอย่างจริงจัง

การประเมินผลที่เกิดจากโครงการ โดยตรง (Impact) เป็นประเด็นที่สำคัญยิ่ง ที่ผู้ประเมินจะต้องวัดและแสดงให้ประจักษ์แจ้งว่า “ผล” ที่เกิดขึ้นแก่ผู้รับบริการ โครงการนั้นเป็น “เหตุ”

โดยตรงมาจากการแทรกแซงของโครงการ และเกิดมาจากทรัพยากรที่นำเข้า ผู้ประเมินจะต้องสามารถตอบคำถามให้ได้ว่าโครงการนั้น บรรลุหรือไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ ผลที่เกิดหรือความเปลี่ยนแปลงของผู้รับบริการที่พบ มีหลักฐานชัดเจนว่าเกิดเพราะการได้รับบริการโดยตรง มิได้มาจากสาเหตุอื่นๆ สามารถชี้แจงได้ว่าสภาพการใด หรือส่วนผสมของสภาพการใดๆ ในโครงการที่จะทำให้เกิดผลที่ดีที่สุด (คือใช้ทรัพยากรต่ำสุด ได้ผลสูงสุดนั่นเอง) ซึ่งให้ เห็นว่ามีผลข้างเคียงหรือผลกระทบใดๆ ที่เกิดขึ้น โดยมีได้ตั้งใจจากโครงการ นอกเหนือไปจากผลที่ต้องการ จะให้เกิดขึ้นจริงๆ

ผลผลิตของโครงการ ในการประเมินผลผลิตของโครงการใดๆ ก็ตาม เป็นการประเมินเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการนั้นๆ โดยพิจารณาถึงผลรวม (Overall) ของโครงการ เพื่อให้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดจากกิจกรรมของโครงการ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม รวมถึงผลกระทบ เพื่อให้ทราบถึงผลที่ตามมาจากการดำเนินโครงการนั้นๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งจากที่คาดหวังไว้ และมีได้คาดหวังไว้ด้วย ตลอดจนคุณค่าหรือประโยชน์ (Utility) เพื่อให้ทราบถึงคุณค่าหรือความสำคัญของผลที่ได้จากการประเมิน ทั้งนี้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจต่อโครงการนั้นๆ หรือเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อไป

สรุป การประเมินกระบวนการปฏิบัติงานและติดตามงานโครงการในการวิจัยนี้ หมายถึงรูปแบบการประเมินกระบวนการปฏิบัติงานและติดตามงานและผลผลิตของโครงการชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านนำมอง ในเขตเทศบาลตำบลแพรกษา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

1. ความหมายของสิ่งแวดล้อม

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (2541, หน้า 9) กล่าวว่าไว้ว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้และมองเห็นได้และนามธรรม (วัฒนธรรม แบบแผน ประเพณี ความเชื่อ มีอิทธิพลเกี่ยวข้องถึงกัน) เป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกันผลกระทบจากปัจจัยหนึ่ง จะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันทั้งระบบ

เกษม จันทร์แก้ว (2540, หน้า 2) กล่าวว่าไว้ว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สิ่ง que เห็นได้ด้วยตาและที่ไม่สามารถเห็นได้ด้วยตา สิ่งที่เป็นทั้งให้คุณและให้โทษต่อมนุษย์ไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง และได้แบ่ง

ประเภทของทรัพยากรธรรมชาติไว้ 3 ประเภท คือ ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่หมดสิ้นซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความจำเป็นต่อมนุษย์ บางชนิดที่มนุษย์ไม่ได้รับเพียงระยะเวลาสั้นก็อาจทำให้ถึงชีวิตได้ แต่บางชนิดก็อาจขาดได้เป็นเวลานาน ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ ได้แก่ อากาศ น้ำ แสงอาทิตย์ เป็นต้น ทรัพยากรธรรมชาติที่ทดแทนได้ คือทรัพยากรธรรมชาติมนุษย์ที่นำมาใช้แล้วสามารถจะทดแทนขึ้นได้ ซึ่งการทดแทนนั้นอาจใช้เวลาสั้นหรือยาวนานก็ได้ ทรัพยากรประเภทนี้ร่างกายมนุษย์มีความต้องการมาก ทั้งเพื่อเป็นปัจจัย 4 และเพื่อความสะดวกสบาย ได้แก่ ทรัพยากรประมง ทรัพยากรเกษตร (พืชผัก สัตว์) พืช ป่าไม้ สัตว์ป่า ดิน และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น และทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดสิ้น เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อาจมีความสำคัญน้อยในการดำรงชีวิตอยู่ แต่มีความจำเป็นในแง่ของความสะดวกสบายต่อมนุษย์ เช่น น้ำมันและแร่ธาตุ เป็นต้น

ทรัพยากรธรรมชาติเมื่อถูกนำมาใช้ย่อมเกิดความเสื่อมโทรมและร่อยหรอ บางชนิดของทรัพยากรอาจจะลดน้อยลงหรือเสื่อมโทรม ทำให้หายากหรืออาจสูญหายไปได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ เพื่อที่จะได้มีทรัพยากรธรรมชาติใช้ตลอดไป สำหรับหลักการอนุรักษ์สามารถสรุปได้ 3 ประการ คือ การใช้แบบยั่งยืน ทรัพยากรทุกประเภททุกกลุ่มต้องมีแผนการใช้แบบยั่งยืน ซึ่งต้องมีการวางแผนการใช้ตามคุณสมบัติ เฉพาะตัวของทรัพยากร พร้อมทั้งมีการเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสม ที่จะใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมกับชนิดทรัพยากร พร้อมทั้งมีการเลือก เพื่อการใช้ช่วงเวลาที่จะนำมาใช้และกำจัด / บำบัดของเสียและมลพิษให้หมดไป หรือเหลือน้อยจนไม่มีพิษภัย รวมทั้งการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม เพราะทรัพยากรธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น เมื่อมีการใช้แล้วย่อมเกิดความเสื่อมโทรม เพราะการใช้เทคโนโลยีไม่เหมาะสม การเก็บเกี่ยวมากเกินไปจนเกินความสามารถในการปรับตัวของระบบ มีสารพิษเกิดขึ้น การเก็บเกี่ยวบ่อยเกินไป และไม่ถูกต้องตามกาลเวลา จำเป็นต้องทำการฟื้นฟูให้ดีเสียก่อน จนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนั้นๆ ฟื้นตัวได้ จึงสามารถนำมาใช้ได้ในโอกาสต่อไป อาจจะใช้เวลาการฟื้นฟู การกำจัด การบำบัดหรือทดแทนเป็นปีๆ และการสงวนของหายาก ถ้าปล่อยให้มีการใช้เกิดขึ้นแล้วอาจทำให้เกิดการสูญพันธุ์ได้ จำเป็นต้องสงวนหรือเก็บเกี่ยวไว้เพื่อเป็นแม่พันธุ์ หรือเป็นตัวแม่แบบในการผลิตให้มากขึ้นจนแน่ใจว่าได้ผลผลิตปริมาณพอแล้ว ก็สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

สรุป สิ่งแวดล้อมในการวิจัยนี้ หมายถึง สภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวประชาชนในตำบลแพรงษา จังหวัดสมุทรปราการ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้นและเป็นสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับโครงการชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านน้อมอง ที่ทำการประเมิน

2. ประเภทของสิ่งแวดล้อม

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (2541, หน้า 3) ได้กล่าวว่า สิ่งแวดล้อม มีทั้งที่เป็นของแข็ง ของเหลว ก๊าซ อาจเป็นวัตถุ พืช สัตว์ สถานการณ์ เช่น ลม ฟ้า อากาศ ดิน วัฒนธรรม ความเชื่อ จารีตประเพณี เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลเชื่อมโยงกัน เป็นปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เป็นตัวกำหนดรูปร่างความเป็นอยู่ รวมทั้งความอยู่รอดของชีวิตมนุษย์ นักสิ่งแวดล้อมศึกษาได้แบ่งประเภทของสิ่งแวดล้อมออกเป็น 2 ประเภทคือ

(1) สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural environment) หรือสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า ดิน อากาศ ฯลฯ สิ่งแวดล้อมเหล่านี้แบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่

(1.1) สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต (Biotic environment) อันได้แก่ พืช สัตว์ มนุษย์ ฯลฯ

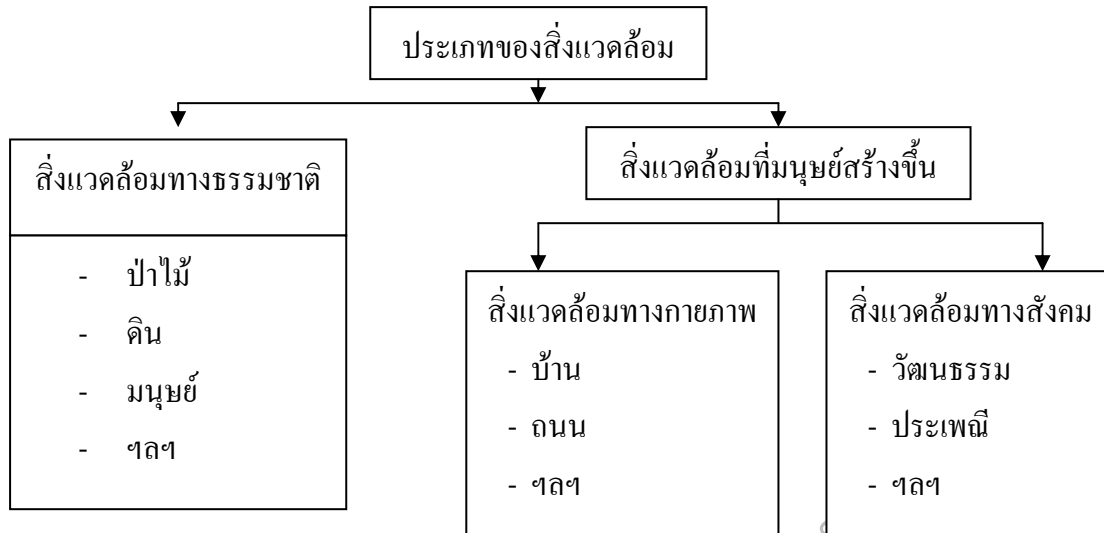
(1.2) สิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต (Abiotic environment) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม่มีชีวิต ทั้งที่มองเห็นได้และไม่สามารถมองเห็นได้ เช่น ลม ฟ้า อากาศ ดิน ภูมิประเทศ เป็นต้น

(2) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made environment) คือ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยตั้งใจ หรือไม่ตั้งใจ แบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่

(2.1) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment) เป็นสิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุ มีลักษณะทางกายภาพมองเห็นชัดเจน เช่น บ้าน ถนน เสื้อผ้า ฯลฯ

(2.2) สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social environment) เป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นแต่ไม่ใช่วัตถุ ไม่สามารถมองเห็นได้ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี กฎหมาย

ประเภทของสิ่งแวดล้อม สามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ 2.3 ประเภทของสิ่งแวดล้อม

ที่มา : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2541, หน้า 7.

สรุป สิ่งแวดล้อมในการวิจัยนี้ หมายถึง สิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ต้นหญ้า ป่าไม้ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น เศษไม้ เศษกระดาษ ถุงพลาสติก กระจก เป็นต้น เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เทศบาลตำบลแพรรษา จังหวัดสมุทรปราการ

3. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่ง เพราะการอนุรักษ์ หมายถึง การสงวนและรักษา การเก็บรักษาสิ่งที่มีค่าหายาก หรือหมายถึงการป้องกันการสูญหายไป นักวิชาการได้กล่าวถึง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเอาไว้ดังนี้

เกษม จันทรแก้ว (2540, หน้า 61) ได้กำหนดแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็น 3 ประเด็น คือ

(1) ต้องใช้อย่างฉลาด กล่าวคือ ในการใช้ทรัพยากรแต่ละอย่างนั้นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ถึงผลได้และผลเสีย ความขาดแคลนและความหายากในอนาคต อีกทั้งพิจารณาถึงหลักเศรษฐศาสตร์อย่างถี่ถ้วนด้วย

(2) ประหยัดของที่หายาก หมายถึงว่า ทรัพยากรใดที่หายาก หรือมีน้อย ควรเก็บรักษาเอาไว้มิให้สูญหายไป บางครั้งมีความจำเป็นต้องใช้อย่างประหยัด

(3) หาวิธีการปรับปรุงสิ่งที่ดีขึ้น โทรมให้ดีขึ้น กล่าวคือ ทรัพยากรใดก็ตามที่มีสภาพล่อแหลมต่อการสูญเปล่าหรือจะหมดไป ถ้าดำเนินการไม่ถูกต้องตามหลักวิชา ควรอย่างยิ่งที่จะหาทางปรับปรุงให้อยู่ในลักษณะที่ดีขึ้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้น จะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ซึ่งการเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น ควรเริ่มที่เด็กซึ่งเป็นเยาวชนของชาติที่จะรับภาระต่อไปในอนาคต

สรุป การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การรักษาสິงที่มีอยู่รอบๆ ตัวเรา ทั้งทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้คงสภาพไว้ ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การสูญเสีและการทำลายเกิดขึ้น

4. การปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520, หน้า 5) ก็ได้กล่าวถึงการพัฒนาความรู้ศึกษาซึ่งต่อสิ่งแวดล้อมในทางที่ถูกต้อง นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่งในการปลูกจิตสำนึกของเยาวชนให้เกิดความในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม อาทิ เมื่อบุคคลมีพฤติกรรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมแล้ว การทำลายทรัพยากร สิ่งแวดล้อมก็จะน้อยลง ดังนั้นจึงควรจัดกิจกรรมปลูกฝังลักษณะนิสัยให้ครูและนักเรียนเกิดความตระหนัก และการปฏิบัติตนเพื่อช่วยรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น

สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองพะเยา (ม.ป.ป., หน้า 18) ได้แนะวิธีอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมดังนี้ ให้เน้นกระบวนการแก้ปัญหา โดยเริ่มจากปัญหาที่ใกล้ตัว เน้นปฏิบัติตนอย่างถูกต้องต่อสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน เช่น การประหยัดน้ำ ประหยัดไฟฟ้า รมรงค์ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ปลูกต้นไม้ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การจัดสภาพแวดล้อมภายในบ้าน ในสถานศึกษาในชุมชนให้สะอาด รมรื่น เอื้อต่อการปลูกฝังจริยธรรมทางสิ่งแวดล้อม การสรรหาตัวแบบที่ดีเด่นในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

สรุป การปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คือ การสร้างนิสัยที่ไม่กระทำในสิ่งที่มีผลทางลบต่อสิ่งแวดล้อม และเลือกทำในสิ่งที่มีผลดีต่อสิ่งแวดล้อม สำหรับการปลูกจิตสำนึกในการวิจัยนี้ หมายถึงการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลแพรกษา หลังจกมีการดำเนิน โครงการชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านน่มอง มาแล้ว ว่าประชาชนมีจิตสำนึกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี มีส่วนร่วมในการทำให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนมีความสวยงาม สะอาด น่าอยู่และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ปลอดภัย จากโรคติดต่อต่างๆ มีส่วนร่วมในการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในชุมชนและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่

ชุมชนและเทศบาลอื่นๆ และมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2547, หน้า 156-159) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมาของคำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ว่าเกี่ยวข้องกับแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์สำนักนีโอคลาสสิกซึ่งเชื่อว่าผลของปัจจัยหน่วยหลัก จะลดลง ปัจจัยการผลิตอื่นๆ อันได้แก่ แรงงานและทุน ก็จะมีลักษณะเช่นเดียวกัน กล่าวได้ว่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการลงทุนอย่างต่อเนื่อง และจะต้องเร่งพัฒนาอุตสาหกรรม แทนการผลิตทางการเกษตร

การเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมแทนภาคเกษตร ได้รับการตอบรับจากนักเศรษฐศาสตร์ 2 กลุ่ม คือ นักเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรมที่พยายามพิสูจน์ว่า ภาคอุตสาหกรรมมีการเพิ่มของประสิทธิภาพการผลิตที่รวดเร็วกว่าภาคเกษตรกรรมอย่างมาก และเป็นพลังงานขับเคลื่อนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ในการพัฒนานั้นรัฐต้องเข้ามาลงทุนจัดหาปัจจัยพื้นฐานให้แก่ภาคอุตสาหกรรม คุ้มครองป้องกันอุตสาหกรรมภายนอกในประเทศ ด้วยการใช้จ่ายภาษี ให้สิทธิพิเศษแก่นักลงทุนจากต่างประเทศ เพื่อดึงดูดเงินลงทุนและเทคโนโลยีและรักษาอัตราแลกเปลี่ยนให้อยู่ในระดับที่จะสามารถนำเข้าสินค้าทุนและวัตถุดิบได้ในราคาถูก มีนโยบายที่เป็นปฏิปักษ์กับภาคเกษตรกรรม โดยรักษาให้ผลผลิตมีราคาถูก เพื่อรักษาค่าจ้างให้อยู่ในระดับต่ำและเร่งการผลิตทางการเกษตรกรรม มาส่งออก จะได้เป็นแหล่งที่มาของเงินตราต่างประเทศในการนำเข้าสินค้าทุนและวัตถุดิบเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรม และเป็นแหล่งรายได้ให้กับรัฐในรูปของภาษีการส่งออก หรือค่าพรีเมียม ในการที่รัฐจะได้นำเงินดังกล่าว ไปลงทุนจัดหาปัจจัยพื้นฐานให้แก่ภาคอุตสาหกรรม

ตั้งแต่ตอนต้นของทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา มีการคัดค้านจากนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มที่เรียกกันว่ากระแสทวน ข้อโต้แย้งต่อเศรษฐศาสตร์กระแสหลักดังกล่าวนี้ สามารถแยกประเด็นออกเป็นกลุ่มย่อย ได้ดังนี้

(1) การแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตโตทางเศรษฐกิจกับการกระจายรายได้ไปในทางที่กลับกันกับแนวความคิดของนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก กล่าวคือ สังคมต้องสร้างกฎเกณฑ์ที่มีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้เป็นธรรม คนในสังคมจึงจะยินดีที่จะทำงานหนักขึ้นเพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

(2) การแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตโตทางเศรษฐกิจ กับการพัฒนาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ซึ่งประเด็นดังกล่าวไม่ได้รับการพัฒนาจากนักเศรษฐศาสตร์สำนัก

นีโอคลาสสิก ชื่อเรียกร้องที่จะต้องสร้างความเจริญเติบโตไปพร้อมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ ทรัพยากรธรรมชาตินี้ไม่ว่าจะทำให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจลดลงบ้างในระยะแรก แต่จะเป็น ผลดีในระยะยาวและจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

(3) การแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ กับการพัฒนา เศรษฐกิจ มีคำกล่าวที่ว่า ยิ่งพัฒนา ยิ่งค่อยพัฒนา หรือเติบโตแต่ไม่พัฒนา สื่อความหมายว่า ความ เจริญทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากเงินทุนและเทคโนโลยีจากภายนอกนั้น ย่อมไม่ยั่งยืน และก่อให้เกิด การพึ่งพาที่ไม่รู้จัก

(4) การแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับภูมิปัญญา ของท้องถิ่น การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์พบว่า วัฒนธรรมหมู่บ้านสามารถทำให้หมู่บ้าน เจริญเติบโตได้ด้วยตนเอง โดยปราศจากการแทรกแซงจากรัฐ ในกระบวนการพัฒนาต้องนำ เทคโนโลยีที่เกิดจากภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาค้นคว้าวิจัย ปรับปรุงให้เหมาะสมและถ่ายทอดสู่ หมู่บ้าน ไม่ใช่พึ่งพาแต่เทคโนโลยีจากประเทศตะวันตกเพียงอย่างเดียว ความเจริญเติบโตของ หมู่บ้านจะเป็นพลังขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาวและยั่งยืน

(5) การแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ กับการปัจจัย ทางด้านการเมือง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ กับดัชนีแสดงความ เชื่อมั่นทางการเมือง ได้คำตอบทางสถิติที่สนับสนุนว่า นักลงทุนเมืองหรือชนบทจะให้ความเชื่อมั่น แก่รัฐบาลที่ดำเนินตามนโยบายที่ประกาศไว้อย่างเคร่งครัด

(6) การแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับปรัชญาทาง ศาสนา กล่าวคือ ความเจริญเติบโตที่เกิดจากการแก่งแย่งชิงดีซึ่งกันและกัน และการเอาเปรียบผู้อื่น นั้นย่อมไม่ยั่งยืน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องทำให้มนุษยธรรมมาก่อนการแสวงหากำไร และจะต้อง ป้องกันความอดอยากไม่ให้เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการที่มนุษย์ค้ากำไรเกินควร ข้อโต้แย้งดังกล่าว ส่งผลสำคัญสู่ข้อสรุปของรายงานที่เรียกกันว่า The brundtland report ในปี 1987 และเป็นต้น กำเนิดของคำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable development) มาจนถึงปัจจุบัน

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เริ่มมีบทบาทในการพัฒนาสังคมโลก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เริ่ม ตั้งแต่องค์การสหประชาชาติ ได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Human environment) ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ซึ่งเรียกร้องให้ทั่วโลก คำนึงถึงผลกระทบจากการ ใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย เกินขีดจำกัดของทรัพยากรโลก ผลจากการประชุมดังกล่าวทำให้ทั่วโลก สนใจสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 สหประชาชาติได้จัดตั้งสมัชชาโลกว่าด้วย สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา (World Commission on Environment and Development หรือ Brundtland commission) เพื่อทำการศึกษาในเรื่องการสร้างสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมกับ

การพัฒนา มีการเรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือย และเปลี่ยนวิถีทางในการพัฒนาใหม่ ในลักษณะที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมและให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมนุษยชาติสามารถที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงมีความสำคัญมากขึ้น เมื่อสหประชาชาติจัดประชุมสุดยอดระดับ โลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment And Development UNCED) หรือการประชุม Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 ผลการประชุมปรากฏว่า ตัวแทนของ 178 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยได้ร่วมลงนามรับรองแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งเป็นแผนแม่บทของโลก ที่ประเทศสมาชิกต้องตระหนักถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และเห็นความสำคัญในการร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในโลก โดยกำหนดกิจกรรม สร้างกลยุทธ์การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่รับผิดชอบต่อสังคม ในขณะที่เดียวกันก็ให้ความสำคัญคุ้มครองฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อผลประโยชน์ของคนในรุ่นต่อไป จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกันต่อไปได้

ต่อมาสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมระดับ โลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development : WSSD) ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ระหว่างวันที่ 26 สิงหาคม-4 กันยายน พ.ศ. 2545 ซึ่งได้นำไปสู่พันธกรณีของประเทศสมาชิกประมาณ 180 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ในการสานต่อแผนปฏิบัติการ 21 เพื่อดำเนินงานการพัฒนาที่ยั่งยืนให้กว้างขวางและมีผลในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญ ประกอบด้วย

(1) กำหนดให้ประเทศสมาชิกจะต้องบรรลุข้อตกลงในการจัดทำเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals : MDGs) ร่วมกันให้สำเร็จภายในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) เพื่อผลการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและขจัดปัญหาความยากจนของคนในประเทศ

(2) ประเทศสมาชิกจะต้องมุ่งส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (Human capacity building) การพัฒนาการศึกษาและการจัดหาบริการด้านสุขภาพอนามัยให้ประชาชนอย่างทั่วถึง

(3) เสริมสร้างจิตสำนึกเพื่อกระตุ้นให้ประชากรทั่วโลก ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมของแต่ละประเทศต้องร่วมกันเป็นหุ้นส่วน เพื่อการพัฒนาและร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ความเคลื่อนไหวในกระแสโลกดังกล่าว เป็นความพยายามที่ท้าทายของมวลมนุษยชาติในการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนภายในศตวรรษที่ 21 โดยจะต้องพยายามหาแนวทางความร่วมมือระหว่างกันให้มากขึ้น รวมทั้งเชื่อมโยงผลประโยชน์ในระดับท้องถิ่นและ

ระดับประเทศเข้าด้วยกัน เพื่อลดช่องว่างระหว่างประเทศร่ำรวยและประเทศยากจน อันจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนรุ่นต่อไปในอนาคต

1. ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนมีความหมาย ดังต่อไปนี้

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง รูปแบบการพัฒนาที่คอยตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันโดยไม่มีข้อผ่อนปรนใด ๆ กับความต้องการที่จำเป็นที่คอยตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในอนาคตด้วย (ประพันธ์ ภักดีกุลและคณะ, 2549, หน้า 20-22)

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติหรือสร้างความลำบากใจให้ประชากรในอนาคต การพัฒนาที่ยั่งยืนเช่นนี้มีลักษณะเป็นการพัฒนาการที่บูรณาการ คือ ทำให้เป็นองค์รวม โดยองค์ประกอบทั้งหลายจะต้องประสานกันครบองค์อย่างมีดุลยภาพ (คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติและคณะ, 2546, หน้า 34)

ในประเทศไทยได้มีนักวิชาการหลายคนพยายามอธิบายความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ แนวคิดของพระธรรมปิฎก (2541, หน้า 35) ได้อธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะเป็นบูรณาการ (Integrated) คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายจะต้องมาประสานกันครบองค์และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ (Balance) หรือคือการทำให้งิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

การกำหนดแนวทางการพัฒนาจะต้องกำหนดปัจจัยด้านมนุษย์ โดยให้คุณค่าด้านวัฒนธรรม รวมอยู่ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการแก้ไขปัญหาสังแวดล้อม ดังนั้นแนวคิดพระธรรมปิฎก สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ครอบคลุมการพัฒนาในทุกด้านและทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จิตใจ วัฒนธรรม ฯลฯ โดยมี คน เป็นศูนย์กลางหรือเป้าหมายของการพัฒนา เพื่อให้คนอยู่ดีกินดี และมีความสุข ทั้งคนรุ่นนี้และรุ่นต่อไป

นอกจากนี้ ในการจัดทำข้อเสนอแนะของประเทศไทยในการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ เมื่อเดือน กันยายน 2545 คณะอนุกรรมการกำกับการอนุวัติตามแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีหน้าที่เป็นคณะกรรมการเตรียมการประชุมสุดยอดฯ ของประเทศ ได้ร่วมกับสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยจัดระดมความคิดเห็นจากภาคต่างๆ ได้ข้อยุติด้านค่านิยมของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย เป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกๆ ด้าน อย่างสมดุลบนพื้นฐาน

ของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกๆ กลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อสามารถพึ่งตนเอง มีคุณภาพดีอย่างเท่าเทียม

สรุปได้ว่า ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนมีแนวคิดจาก 3 แนวทาง ประกอบด้วย

(1) แนวทางด้านนิเวศวิทยา การพัฒนาที่ยั่งยืนให้ความสำคัญระดับสูงกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ เน้นความยั่งยืนของการทำงานและประสิทธิภาพของระบบนิเวศ เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศระยะยาว ทั้งนี้เพื่อส่งมอบทุนธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทุน ปัจจัยการผลิตและสินค้าต่างๆ ให้คนในรุ่นอนาคตได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

(2) แนวทางด้านสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคมและกลุ่มชนระดับต่างๆ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่สำคัญ คือการรักษาคุณภาพชีวิตของประชากรให้มีระดับสูงขึ้นอย่างยาวนาน

(3) แนวทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนยาวนาน บนพื้นฐานการสงวนรักษาทุนธรรมชาติไว้ใช้ประโยชน์สำหรับคนรุ่นปัจจุบัน และรุ่นอนาคต ทั้งนี้จำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างการผลิต การบริโภคและการพัฒนาเทคโนโลยีที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

เสน่ห์ จามริก (2544, หน้า 3-4) ได้กล่าวถึงแนวทางการสร้างฐานชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน ประกอบด้วย 4 ฐาน ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

(1) ฐานด้านเศรษฐกิจ คือ การร่วมคิด ร่วมงานกับปราชญ์ชาวบ้าน สร้างกระบวนการเรียนรู้ทางการผลิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม บนหลักการเศรษฐกิจที่พึ่งตนเอง มีเงินทุนของตนเอง

(2) ปัจจัยพื้นฐานของการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ น้ำ ดิน ปุ๋ย และความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์พืช สัตว์ ซึ่งเป็นฐานชีวิตของชาวบ้านให้พึ่งพิงตัวเองได้ ยกกระดับเข้าสู่เศรษฐกิจชุมชนที่เฉลี่ยรายได้ มีเงินทุนในการประกอบธุรกิจ และอุตสาหกรรมชุมชนตามลำดับ

(3) ฐานชุมชน พลังและผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชนในการพัฒนา เพื่อการอยู่รวมกันอันเป็นฐานด้านปัจจัย 4 ที่ชุมชนพึ่งพาตนเอง พัฒนาตนเองให้เข้มแข็งยั่งยืนในอนาคต และหากฐานชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนชนบทจะเป็นฐานให้ชุมชนเมือง

(4) ฐานปัญญา การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับความรู้สมัยใหม่ และสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป เปิดเวทีการแลกเปลี่ยนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ สร้างเครือข่ายทางปัญญาของชุมชนชนบท การศึกษา วิจัย ผลักดันให้นักวิชาการในสถาบันการศึกษาท้องถิ่นศึกษาวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อการสร้างฐานชุมชนและสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นบนฐาน

ด้านสิ่งแวดล้อม พึ่งพาและอยู่รอดร่วมกัน สนับสนุนการพัฒนาที่คำนึงถึงความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อสร้างความสมดุลและความยั่งยืนต่อสังคมมนุษย์

แนวทางการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งพิจารณาจากฐานเศรษฐกิจท้องถิ่น ทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่น เป็นฐานพัฒนาการเรียนรู้สู่การพัฒนาอุตสาหกรรมและธุรกิจ ทั้งนี้จำเป็นต้องกำหนดหลักเกณฑ์ทางการศึกษา และระดับนโยบาย การพัฒนา ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของชุมชนท้องถิ่นให้เป็นไปโดยอิสระ เป็นตัวของตัวเองเพื่อฟื้นฟูและปกป้องรักษาทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป้าหมาย คือ แนวทางและกระบวนการสังคมสู่เศรษฐกิจชุมชนและเครือข่ายการเรียนรู้ของท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาขีดความสามารถพึ่งตนเองและพัฒนาตนเอง ความตั้งใจในการ “พัฒนาคน” โดยมุ่งมั่นเสริมสร้างฐานและเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น ปลอดภัยจากอิทธิพลครอบงำจากศูนย์อำนาจเศรษฐกิจการเมือง ทั้งภายในและภายนอก จะได้ทำหน้าที่เป็นฐานภูมิคุ้มกันความมั่นคงและเสถียรภาพ ทั้งในด้านการพัฒนาเทคโนโลยีและตลาดด้านการผลิตเพื่อส่งออกที่เป็นอิสระเสรี ปลอดภัยจากอิทธิพลภายนอก

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนจะต้องมีปัจจัย 4 ฐาน คือ ฐานเศรษฐกิจ ที่สามารถพึ่งตนเองได้ ฐานชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน ฐานปัญญา นำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับความรู้สมัยใหม่และสังคมที่เปลี่ยนไป และฐานสิ่งแวดล้อม เพื่อสามารถพึ่งพาและอาศัยสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความสมดุลและความยั่งยืนต่อสังคม แนวความคิดนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการประเมิน โครงการชุมชนสะอาด นำอยู่ หน้าบ้านนำมอง ว่าเป็นไปตามแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนตามวัตถุประสงค์ของโครงการมากน้อยเพียงใด

ข้อมูลโครงการชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านนำมอง

โครงการชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านนำมอง ของเทศบาลตำบลแพรกษา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ชื่อโครงการ

โครงการชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านนำมอง

2. หลักการและเหตุผล

ตามที่เทศบาลตำบลแพรกษา ได้ดำเนินโครงการชุมชนใสสะอาด หน้าบ้าน นำมอง ขึ้นในปีงบประมาณ 2549 ที่ผ่านมา ซึ่งจากผลการดำเนินงานดังกล่าว ทำให้ประชาชนในชุมชนต่างๆ เกิดความตื่นตัว มีความตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมกันพัฒนา รักษาความสะอาด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงามในชุมชน

เพื่อให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ในปีงบประมาณ 2549 - ปัจจุบัน โดยเฉพาะปี
ที่นี้ถือเป็นปีมหามงคล เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550
ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพื่อเป็นการรณรงค์ปลุกจิตสำนึกของพี่น้องประชาชนใน
ชุมชน ให้ร่วมกันพัฒนารักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยในชุมชนที่อาศัยของ
ตนเอง ให้มีความสวยงาม สะอาด น่าอยู่ อันจะส่งผลให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน มีสุขภาพ
อนามัยที่ดีทางร่างกายและจิตใจ เสริมสร้างความรัก ความสามัคคี ความร่วมมือกันของประชาชน
ในชุมชน ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

3. วัตถุประสงค์

3.1 เพื่อปลุกจิตสำนึกของประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
บ้านเมืองที่ดี

3.2 เพื่อให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนมีความสวยงาม สะอาด น่าอยู่และมีความเป็น
ระเบียบ เรียบร้อย ปลอดภัยจากโรคติดต่อต่างๆ

3.3 เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในชุมชนและให้เป็นอย่างที่ดีแก่ชุมชนและ
เทศบาลอื่นๆ

3.4 เพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาชุมชน ก่อให้เกิดการ
พัฒนาอย่างยั่งยืน

4. เป้าหมาย

จัดประกวดชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านน่ามอง ในเขตเทศบาลตำบลแพรงษา

5. วิธีการดำเนินงาน

5.1 ประชุมชี้แจงโครงการ กิจกรรม เพื่อร่วมพิจารณาวงรอบในการดำเนินงาน

5.2 แต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อรับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม

5.3 กำหนดตัวชี้วัดกิจกรรมฯ และหลักเกณฑ์ในการตัดสิน

5.4 จัดกิจกรรมประกวดชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านน่ามอง

5.5 คณะทำงานพิจารณา ติดตาม ประเมินผล จัดลำดับคะแนนตามหลักเกณฑ์เสนอ
ต่อคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือก ตัดสินการประกวด

5.6 ประกาศผลการประกวด และมอบโล่ พร้อมรางวัลผู้ชนะการประกวด

5.7 ประชาสัมพันธ์การดำเนินงาน โครงการอย่างต่อเนื่อง

5.8 สรุปและประเมินผลการดำเนินงาน

6. สถานที่ดำเนินงาน

ชุมชนที่เข้าร่วมประกวดในเขตเทศบาลตำบลแพรงษา

7. ระยะเวลาดำเนินงาน

เมษายน – สิงหาคม 2550 รวมระยะเวลา 5 เดือน

8. งบประมาณ

หมวดค่าใช้จ่าย ประเภทรายจ่ายที่เกี่ยวกับการรับรองและพิธีการ เป็นเงิน 100,000

บาท

- ค่าป้ายประชาสัมพันธ์โครงการ เป็นเงิน 10,000 บาท
- ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่มสำหรับงานประชุมของคณะกรรมการฯ เป็นเงิน 4,000 บาท
- ค่าอาหารกลางวัน เป็นเงิน 5,000 บาท
- ค่าตอบแทนวิทยากร คณะกรรมการคัดเลือกฯ เป็นเงิน 10,000 บาท
- ค่าเงินรางวัลผลการประกวดชุมชนดีเด่น เป็นเงิน 70,000 บาท

แบ่งเป็น

1. รางวัลชนะเลิศ ได้รับเงินรางวัลมูลค่า เป็นเงิน 30,000 บาท
2. รางวัลรองชนะเลิศอันดับหนึ่ง ได้รับเงินรางวัลมูลค่า เป็นเงิน 20,000 บาท
3. รางวัลรองชนะเลิศอันดับสอง ได้รับเงินรางวัลมูลค่า เป็นเงิน 10,000 บาท
4. รางวัลชมเชย จำนวน 2 รางวัลๆ ละ 5,000 บาท เป็นเงิน 10,000 บาท
5. ค่าวัสดุอื่นๆ ที่ใช้ในการอบรม เป็นเงิน 1,000 บาท

หมายเหตุ ค่าใช้จ่ายทุกรายการสามารถถัวเฉลี่ยกันได้

9. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลแพรกษา

10. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ชุมชนมีความสวยงาม สะอาด มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และปลอดภัยจากโรคติดต่อต่างๆ
- 2) ประชาชนในชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคี และมีความรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาชุมชน
- 3) ประชาชนเกิดจิตสำนึกและเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาชุมชน เพื่อคุณภาพต่อสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

แนวทางและหลักเกณฑ์การคัดเลือกชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านนำมอง

เทศบาลตำบลแพรงวิทยา ได้พัฒนาเกณฑ์การประเมินคุณสมบัติของชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านนำมอง ภายใต้กรอบแนวคิด นโยบายและยุทธศาสตร์ ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในชุมชน อันจะนำไปสู่ความเป็นชุมชนใสสะอาด นำอยู่อย่างยั่งยืน โดยแท้จริง โดยแบ่งหลักเกณฑ์ออกเป็น 6 ส่วน มีประเด็นที่ตรวจประเมินรวมทั้งสิ้น 25 ข้อ ดังนี้

ตารางที่ 2.1 เกณฑ์การประเมินคุณสมบัติของชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านนำมอง

ตัวชี้วัด	คะแนน	ใช่	ไม่ใช่
ส่วนที่ 1 มิติด้านความเข้มแข็งของชุมชน (30 คะแนน)			
1. มีการประชุมของคณะกรรมการชุมชนอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง (5 คะแนน)			
ตัวชี้วัด	คะแนน	ใช่	ไม่ใช่
2. มีกลุ่มทำงานที่หลากหลายในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มการจัดการขยะมูลฝอย กลุ่มสุขภาพ กลุ่ม อสม. กลุ่มอปพร. กลุ่มอาชีพ กลุ่มผู้ประกอบการอาหาร กลุ่มนักศึกษา ฯลฯ (1 กลุ่ม = 1 คะแนน 2 กลุ่ม = 3 คะแนน 3 กลุ่มขึ้นไป = 5 คะแนน) (5 คะแนน)			
3. มีการประชุมกลุ่มต่างๆ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง (5 คะแนน)			
4. มีการประสานงาน ติดต่อและร่วมมือในการดำเนินงานกับเทศบาล (5 คะแนน)			
5. มีการเผยแพร่กิจกรรมที่เป็นรูปธรรมชัดเจนต่อสาธารณะ (5 คะแนน)			
6. มีสถานที่ทำงานของคณะกรรมการชุมชน (5 คะแนน)			
รวมคะแนน			

ตารางที่ 2.1 เกณฑ์การประเมินคุณสมบัติของชุมชนในสะอาด หน้าบ้านน่ามอง (ต่อ)

ตัวชี้วัด	คะแนน	ใช่	ไม่ใช่
ส่วนที่ 2 มิติด้านความปลอดภัยของชุมชน (20 คะแนน)			
1. มีกลุ่มทำงานด้านความปลอดภัยในชุมชน เช่น กลุ่ม อปพร. กลุ่มต่อต้านยาเสพติด กลุ่มรักษาความปลอดภัย ฯลฯ (1 กลุ่ม = 1 คะแนน 2 กลุ่ม = 3 คะแนน 3 กลุ่มขึ้นไป = 5 คะแนน) (5 คะแนน)			
2. ชุมชนปลอดภัยจากยาเสพติด (5 คะแนน)			
3. ชุมชนปลอดภัยจากอาชญากรรมต่างๆ เช่น การลักทรัพย์ การทำร้าย ร่างกาย การทำอนาจาร เป็นต้น (5 คะแนน)			
4. ชุมชนปลอดภัยอุบัติเหตุ เช่น เหตุจราจร ไฟไหม้และภัยธรรมชาติ (5 คะแนน)			
รวมคะแนน			
ส่วนที่ 3 มิติด้านความสะอาด สภาพแวดล้อมที่อยู่ของชุมชน (25 คะแนน)			
1. มีกลุ่มทำงานด้านความสะอาด หรือการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น การ จัดการขยะมูลฝอย กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ฯลฯ (1 กลุ่ม = 1 คะแนน 2 กลุ่ม = 3 คะแนน 3 กลุ่มขึ้นไป = 5 คะแนน) (5 คะแนน)			
2. บ้านเรือนสะอาด มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม ปลอดภัย แหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย (5 คะแนน)			
3. มีพื้นที่สาธารณะ สวนหย่อม แหล่งนันทนาการ (5 คะแนน)			
4. มีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลในชุมชน เช่น ธนาคารขยะ (5 คะแนน)			
5. มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยในที่และทางสาธารณะ (5 คะแนน)			
รวมคะแนน			

ตารางที่ 2.1 เกณฑ์การประเมินคุณสมบัติของชุมชนใต้อาณัติ (ต่อ)

ตัวชี้วัด	คะแนน	ใช่	ไม่ใช่
ส่วนที่ 4 มิติด้านคุณภาพชีวิตของชุมชน (20 คะแนน)			
1. มีกลุ่มทำงานด้านคุณภาพชีวิต เช่น กลุ่ม อสม. กลุ่มสุขภาพ กลุ่ม ออกกำลังกาย กลุ่มดูแลผู้ด้อยโอกาสหรือผู้สูงอายุ ฯลฯ (1 กลุ่ม = 1 คะแนน 2 กลุ่ม = 3 คะแนน 3 กลุ่มขึ้นไป = 5 คะแนน) (5 คะแนน)			
2. ชุมชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กเล็ก การศึกษาภาคบังคับ การศึกษาอาชีพ (5 คะแนน)			
3. ชุมชนมีการดูแลสุขภาพอนามัย มีการออกกำลังกาย มีลานกีฬา (5 คะแนน)			
ส่วนที่ 5 มิติด้านการบริหารจัดการที่ดินของชุมชน (10 คะแนน)			
1. มีการจัดทำโครงการ/กิจกรรม การพัฒนาของชุมชน ได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ (5 คะแนน)			
2. ประชาชนมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การพัฒนารักษา รักษาความสะอาด			
3. ประชาชนออกไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งมากกว่า 60 % (5 คะแนน)			
4. การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ และให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน รวมถึงการจัดให้มีระบบสารสนเทศ (5 คะแนน)			
รวมคะแนน			
ส่วนที่ 6 มิติด้านประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น (10 คะแนน)			
1. การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาพื้นฐาน (5 คะแนน)			
2. การสืบทอดด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี (5 คะแนน)			
รวมคะแนน			
รวมคะแนนทั้งสิ้น			

ที่มา : เทศบาลตำบลแพรกษา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ, 2552, หน้า 5

ข้อมูลชุมชนเทศบาลตำบลแพรกษา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

1. ประวัติความเป็นมา

ตำบลแพรกษา เดิมเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของตำบลบางเมือง ต่อมาในปี พ.ศ.2472 ได้มีการแยกพื้นที่บางส่วนออกจากตำบลบางเมือง จัดตั้งเป็นตำบลใหม่ เรียกว่า ตำบลแพรกษาศาเหตุเพราะพื้นที่นี้แต่เดิมมีคนชื่อตาสาได้มาบุกเบิกทำมาหากินเป็นคนแรก จึงเรียกพื้นที่แถบนี้ว่า แพรกษาศา ต่อมาปี พ.ศ. 2480 จึงได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นตำบลแพรกษาและใช้มาจนถึงปัจจุบันนี้

2. สภาพทั่วไปของตำบลแพรกษา

ตำบลแพรกษา อยู่ห่างจากอำเภอเมืองสมุทรปราการ ประมาณ 6 กิโลเมตร สภาพพื้นที่เป็นที่ราบต่ำ น้ำท่วมถึง เดิมประชาชนปลูกข้าวแต่เนื่องจากสภาพพื้นดินเปลี่ยนไปเนื่องจากน้ำเค็มท่วมสูงขึ้น ประชาชนจึงหันมาเพาะเลี้ยงปลาสด ปัจจุบันพื้นที่เพาะเลี้ยงปลาสดกลายเป็นบ้านจัดสรรและที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมเป็นบางส่วน

3. อาณาเขตตำบล

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลแพรกษาใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ
ทิศใต้ ติดกับ เทศบาลตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ
ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลแพรกษาใหม่ เทศบาลตำบลแพรกษา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ
ทิศตะวันตก ติดกับ อบต.บางเมือง เทศบาลตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

4. จำนวนประชากรของตำบล

จำนวนประชากรในเขต อบต. 15,357 คน และจำนวนหลังคาเรือน 6,898 หลังคาเรือน

5. ข้อมูลอาชีพของตำบล

อาชีพหลัก เพาะเลี้ยงปลาสด เลี้ยงกุ้ง อาชีพเสริม รับจ้าง ค้าขาย

6. ข้อมูลสถานที่สำคัญของตำบล

- 6.1 วัดแพรกษา หมู่ที่ 3
- 6.2 โรงเรียนวัดแพรกษา หมู่ที่ 3
- 6.3 โรงเรียนนาคคีอนุสรณ์ หมู่ที่ 6
- 6.4 สถานีอนามัยตำบลแพรกษา หมู่ที่ 3

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

พิชัย บุญเพ็ง (ตรวจสอบนามสกุลถูกต้องหรือไม่) (2545, หน้า 83) ได้ศึกษาเรื่องความต้องการในการนิเทศงานวิชาการของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการในการนิเทศงานวิชาการของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบทดสอบวัดเจตคติ แบบสังเกตพฤติกรรมแบบสอบถามความคิดเห็น และแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างโดยบังเอิญ จำนวน 95 คนสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ (f) ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการศึกษาพบว่า

ข้อเสนอแนะทั่วไปเนื่องจากผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ พบว่า ความต้องการในการนิเทศงานวิชาการของครูผู้สอนอยู่ในระดับมาก ดังนั้น ควรส่งเสริมและจัดให้มีการนิเทศงานวิชาการ ให้แก่ครูผู้สอนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องตลอดเวลา เพื่อแก้ปัญหาและความต้องการในการนิเทศงานวิชาการของครูผู้สอนผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

(1) ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ควรส่งเสริมให้ครูรักษาทำความเข้าใจเอกสารประกอบหลักสูตร พ.ศ. 2544 เช่น คู่มือการสอน แผนการสอน หนังสือเรียน ควรจัดให้มีเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรขั้นพื้นฐาน เช่น คู่มือหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร และควรส่งเสริมให้โครงการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

(2) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ควรส่งเสริมให้ครูมีศักยภาพและหลักการเกี่ยวกับการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรส่งเสริมให้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และควรมีการวางแผนร่วมกันในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ครอบคลุมเนื้อหาตามหลักสูตรกำหนด

(3) ด้านการเรียนการสอน ควรจัดหาวัสดุ อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนตามความต้องการของครู ควรสนับสนุนให้ครูทดลองให้นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการสอน และควรจัดอบรมให้ครูมีประสบการณ์ในการผลิตสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน

(4) ด้านการวัดผลและประเมินผล ควรจัดแหล่งค้นคว้าเพื่อให้ครูได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน ควรมีการรวบรวมแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้นิเทศสร้างไว้เป็นคลังข้อสอบเพื่อให้ทางโรงเรียนยืมไปใช้ และควรจัดบริการยืมข้อสอบมาตรฐาน เพื่อให้ครูเป็นผู้สอนนำไปตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ธนศักดิ์ ชาเจริญ (2546, หน้า 95) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินผลโครงการการพักชำระหนี้ และลดภาระหนี้แก่เกษตรกรรายย่อยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลความเหมาะสมของโครงการใน 4 ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ที่เกิดจากนโยบายพักชำระหนี้แก่เกษตรกรที่เป็นผลโดยตรงกับ ธ.ก.ส. หรือผลกระทบในด้านอื่น ในการศึกษาใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของพนักงาน ธ.ก.ส. ที่ปฏิบัติงานตามโครงการ จำนวน 33 คน และเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการของสาขา ธ.ก.ส. ในเขตจังหวัดชลบุรี จำนวน 378 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างโดยบังเอิญ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ (f) ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการศึกษาพบว่า

(1) ผลการประเมินด้านบริบท พบว่าทั้งในภาพรวมและในรายด้าน ซึ่งได้แก่ความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของโครงการ ความสมบูรณ์ ความชัดเจน ความสอดคล้องของโครงการ และความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย อยู่ในระดับปานกลางเท่ากัน โดยในภาพรวมมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.19 ส่วนในรายด้านพบว่า ความชัดเจนของโครงการมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุดที่ 3.43 คะแนน

(2) ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้า พบว่าทั้งในภาพรวม และในรายด้าน ซึ่งได้แก่ความรู้ความสามารถของพนักงาน ความเพียงพอเหมาะสมของงบประมาณ ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ ความสามารถในการบริหารโครงการ และความเหมาะสมของกลุ่มเป้าหมายมีผลการประเมินอยู่ในระดับปานกลางเท่ากัน โดยในภาพรวมมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.24 คะแนนส่วนในรายละเอียดพบว่า ความรู้ความสามารถของพนักงานเป็นประเด็นที่มีค่าคะแนนการประเมินสูงสุดที่ 3.56 คะแนน ส่วนความพร้อมของอุปกรณ์ เครื่องมือ มีคะแนนผลการประเมินต่ำสุดที่ 2.90 คะแนน

(3) ผลการประเมินด้านกระบวนการผลิต พบว่า ทั้งในภาพรวม และในรายด้าน ทุกประเด็นมีผลการประเมินในระดับปานกลางเท่ากัน โดยในภาพรวมมีค่าคะแนนเฉลี่ยของการประเมินเท่ากับ 3.43 คะแนน ส่วนในรายด้านพบว่าทุกประเด็นมีค่าคะแนนเฉลี่ยที่ใกล้เคียงอยู่ในช่วง 3.24 - 3.48 คะแนน โดยประเมินการกำหนดผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติงานมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด และประเด็นระยะเวลาที่รับคำสั่ง คู่มือวิธีปฏิบัติการมีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด

(4) ผลการประเมินในด้านผลผลิต พบว่าทั้งประเด็นความพึงพอใจของเกษตรกรรายย่อยต่อการปฏิบัติงานของพนักงาน ธ.ก.ส. และความสามารถของเกษตรกรรายย่อยที่จะตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของโครงการได้ มีผลการประเมินอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.64 และ 2.79 ตามลำดับ

(5) ผลกระทบจากการดำเนินโครงการ พบว่า ทั้งผลกระทบที่ ช.ก.ส. จะได้รับ โดยตรงจากการดำเนินโครงการ และผลการประเมินผลกระทบด้านอื่น มีผลกระทบอยู่ในระดับปานกลางทั้งสองประเด็น โดยผลกระทบที่ช.ก.ส.จะได้รับโดยตรงมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.59 ส่วนผลกระทบอื่นๆ มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.19

พงศ์ศิริ จันทิวาสน์ (2546, หน้า 58) ได้ศึกษาการจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนการสอนที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านจิตพิสัยของนักเรียน โรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อทราบ 1) ระดับการจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี 2) ระดับพฤติกรรมด้านจิตพิสัยของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนการสอนกับพฤติกรรมด้านจิตพิสัยของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ โรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี จำนวน 88 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนกลุ่มวิชาสร้างประสบการณ์ชีวิต นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 รวมทั้งสิ้น 528 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับมาตรฐานโรงเรียนด้านการจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนการสอน ตามมาตรฐานโรงเรียนพุทธศักราช 2541 ของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ และแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านจิตพิสัย ซึ่งได้พัฒนามาจากแนวคิดของ แครธวอล บลูมและมาไซ (Krathwohl, Bloom and Masia) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient) ผลการศึกษา พบว่า 1) การจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนการสอนของโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีอยู่ในระดับมาก 2) พฤติกรรมด้านจิตพิสัยของนักเรียนอยู่ในระดับมาก 3) การจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนการสอนสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านจิตพิสัยของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อานนท์ เล้าอรุณ (2547, หน้า 58) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการการอนุรักษ์พลังงานและพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนประถมฐานบินกำแพงแสน การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อทราบความแตกต่างของผลการวัดเจตคติ ผลการสังเกตพฤติกรรม ผลการแสดงความคิดเห็น และผลการทดสอบด้านความรู้ความเข้าใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประถมฐานบินกำแพงแสน ปีการศึกษา 2546 จำนวน 295 คน ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการการอนุรักษ์พลังงานและพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยการจัดการเรียนรู้ 10 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมนักประดิษฐ์น้อย 2) กิจกรรมคอยพิทักษ์ความสะอาด 3) กิจกรรมปราศจากสารพิษ 4) กิจกรรมคิดโครงการ 5) กิจกรรมพลังงานหารสอง 6) กิจกรรมกระดาษสวยด้วยมือเรา 7) กิจกรรมอาหารดีมี

ประโยชน์ 8) กิจกรรมลดการใช้พลาสติกกันแฉะ 9) กิจกรรมข้าวกล้องบ้านเรา 10) กิจกรรมสื่อสารสัมพันธ์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบทดสอบวัดเจตคติ แบบสังเกตพฤติกรรมแบบสอบถาม ความคิดเห็น และแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างโดยบังเอิญ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ (f) ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการศึกษาพบว่า

(1) การวัดเจตคติที่มีต่อโครงการการอนุรักษ์พลังงานและพัฒนาลิ่งแวดล้อม พบว่าคิดคะแนนเป็นร้อยละรายชื่อ คะแนนก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ได้คะแนนน้อยกว่าหลังการเข้าร่วมกิจกรรมทุกข้อ ค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 2.47 ค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังการเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 3.93 จึงสรุปผลได้ว่าหลังการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการอนุรักษ์พลังงานและพัฒนาลิ่งแวดล้อม โดยผ่านการเรียนรู้ใน 10 กิจกรรม นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อโครงการการอนุรักษ์พลังงานและพัฒนาลิ่งแวดล้อม

(2) การสังเกตพฤติกรรมในด้านความตระหนักและพฤติกรรมของนักเรียนผลการสังเกตพฤติกรรมในด้านความตระหนักและพฤติกรรมของนักเรียนเกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงานและพัฒนาลิ่งแวดล้อม คิดคะแนนเป็นร้อยละรายชื่อ คะแนนก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ได้คะแนนน้อยกว่าหลังการเข้าร่วมกิจกรรมทุกข้อ ค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 1.86 ค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังการเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 4.32 จึงสรุปผลได้ว่าหลังการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ การอนุรักษ์พลังงานและพัฒนาลิ่งแวดล้อม โดยผ่านการเรียนรู้ใน 10 กิจกรรม นักเรียนมีความตระหนัก และพฤติกรรมของนักเรียนเกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงานและพัฒนาลิ่งแวดล้อมของนักเรียนดีขึ้น

(3) การสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์พลังงานและพัฒนาลิ่งแวดล้อม ผลจากการสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์พลังงานและพัฒนาลิ่งแวดล้อม คิดคะแนนเป็นร้อยละรายชื่อ ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมได้คะแนนน้อยกว่าหลังการเข้าร่วมกิจกรรมทุกข้อ ค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 2.60 ค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังการเข้าร่วมกิจกรรมเท่ากับ 4.52 จึงสรุปผลได้ว่าหลังการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการการอนุรักษ์พลังงานและพัฒนาลิ่งแวดล้อม โดยผ่านการเรียนรู้ใน 10 กิจกรรม นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์พลังงานและพัฒนาลิ่งแวดล้อมดีขึ้น

(4) การทดสอบความรู้ ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์พลังงานและพัฒนาลิ่งแวดล้อมผล จากการทดสอบความรู้ ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์พลังงานและพัฒนาลิ่งแวดล้อม ผลการสอบก่อนเข้าร่วมกิจกรรม มีคะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 55 หลังเข้าร่วมกิจกรรม มีคะแนน

เฉลี่ย 90.47 แสดงว่าหลังเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมนักเรียนมีความรู้ดีกว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม

บัญชา ขาวงาม (2548, หน้า 60-61) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินโครงการกองร้อยนำ อยู่ กองพันเข้มแข็ง เขตทหารปลดอาสาเสพติด การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบและ นำเสนอผลจากการดำเนินโครงการกองร้อยนำอยู่ กองพันเข้มแข็ง เขตทหารปลดอาสาเสพติด โดยใช้การประเมินผลรูปแบบจำลองของซิป มีองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อม ด้านปัจจัยนำเข้า ด้าน กระบวนการและด้านผลผลิต การวิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 จะเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ ผู้บังคับหน่วยที่ดำรงตำแหน่งระดับผู้บังคับกองพันหรือเทียบเท่าขึ้นไป จำนวน 248 คน การสุ่มอย่างมีระบบ ใช้แบบสอบถามประเมินมาตราส่วนประมาณค่า มีความตรง เท่ากับ 0.84 มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 2 จะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัย เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เจาะจง จากกลุ่มตัวอย่าง ระดับกองพันแต่ละภูมิภาคจำนวน 5 คน การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างปลายเปิด แล้วนำข้อมูลที่ ได้จากการสัมภาษณ์มาประกอบการสรุป และอภิปรายผล

ผลการศึกษาพบว่า 1) ด้านสภาพแวดล้อม ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มาก มีความสอดคล้องอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า การกำหนดนโยบายและ จุดมุ่งหมายมีความชัดเจน วัตถุประสงค์สอดคล้องกับเป้าหมาย และเหมาะสมกับห้วงเวลา รวมทั้ง ขอบเขตของโครงการมีความเหมาะสม เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจน ผู้บังคับบัญชามีความเข้าใจต่อโครงการอยู่ในระดับมาก อย่างไรก็ตาม ความสมบูรณ์ของโครงการ และเกณฑ์การให้คะแนนในการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง 2) ด้านปัจจัยนำเข้า ในภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง มีความสอดคล้องอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาราย ด้านพบว่า กำลังพลของหน่วยมีส่วนร่วมและมีความสามารถในการดำเนินโครงการอยู่ในระดับ มาก แต่หน่วยมีกำลังพลและเวลาในการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้หน่วยได้รับการ สนับสนุนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยเหนือ และหน่วยงาน ภายนอกอยู่ในระดับน้อย 3) ด้านกระบวนการ ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก มีความ สอดคล้องกันอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ผู้บังคับบัญชาให้ความสำคัญต่อโครงการ หน่วยมีการวางแผนและดำเนินการ รวมทั้งมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งหน่วยมีการ ประเมินผลก่อนที่กองทัพบกประเมินอยู่ในระดับมาก

อย่างไรก็ตามการกำหนดแนวทางการปฏิบัติตามโครงการ การจัดคณะกรรมการการ ประเมินผล อย่างถูกต้องและเป็นธรรม อยู่ในระดับปานกลาง 4) ด้านผลผลิต ในภาพรวมมีความ

เหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก มีความสอดคล้องกันอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า โครงการทำให้สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิต ขวัญกำลังใจของกำลังพลดีขึ้น และโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กองทัพกำหนดไว้อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ ด้านกระบวนการ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านผลผลิต ตามลำดับ ด้านปัจจัยนำเข้ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง สรุปการประเมินผลโครงการในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง มีความสอดคล้องกันอยู่ในระดับมาก โดยด้านสภาพแวดล้อม ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิตมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านกระบวนการ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านผลผลิต ตามลำดับ ด้านปัจจัยนำเข้ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

แมคเออวินี (Mc Ilveene, 1996, หน้า 1547 A) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความสนใจของนักเรียนประเทศอเมริกาและประเทศรัสเซีย : การใช้หลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจาก 4 ใน 6 ปัจจัย คือ ระดับการศึกษาของพ่อแม่ อาชีพการมีส่วนร่วมของกิจกรรมสิ่งแวดล้อมและการอ่านหนังสือ สำหรับการเปรียบเทียบการรับรู้ของนักเรียนที่มีความคล้ายคลึงกันได้แก่ การแสดงเหตุผล แหล่งความรู้ ความรับผิดชอบในการแก้ปัญหาและการแก้ปัญหา แต่มีตัวบ่งชี้ความแตกต่างระหว่างนักเรียนประเทศรัสเซียและอเมริกา คือ การรับรู้ระดับความยากของการตอบคำถามและการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ในส่วนของมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาระหว่างการเรียนการสอนประเทศของรัสเซียและอเมริกา ไม่เป็นมาตรฐานสากลสำหรับประเทศรัสเซีย แต่มาตรฐานด้านศาสนาไม่มีความแตกต่าง

คอนสแตนตินอส เคาทอริส และคณะ (Konstantions Kountouris, George Generalis, John Mylonakis, 2005) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาสีเขียวที่ยั่งยืนในเมืองสมัยใหม่พบว่า การวางแผนการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในเมืองโดยการประยุกต์นโยบายที่ให้ความสำคัญความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นจะช่วยให้การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในสังคมเมืองบรรลุผลได้ และจากการศึกษานโยบายและวิธีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในเมืองขนาดกลางของยุโรปสองแห่งที่ตั้งอยู่ในเขตอุตสาหกรรมซึ่งได้นำเอารูปแบบการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนไปประยุกต์ใช้ พบว่า เงื่อนไขทางการพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ รวมถึงสถานะเศรษฐกิจและสังคมของเมืองที่ทำการศึกษา นั้น ไม่มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

แอนดรูว์ ไครคัน และทอม เพเดอร์เซน (Andrew Kricun and Tom Pedersen, 2006) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำเนินการสาธารณะประโยชน์ของเทศบาลเมืองแคมเดน รัฐนิวเจอร์ซีย์ ซึ่งมีความพยายามในการจัดการสิ่งแวดล้อมของ

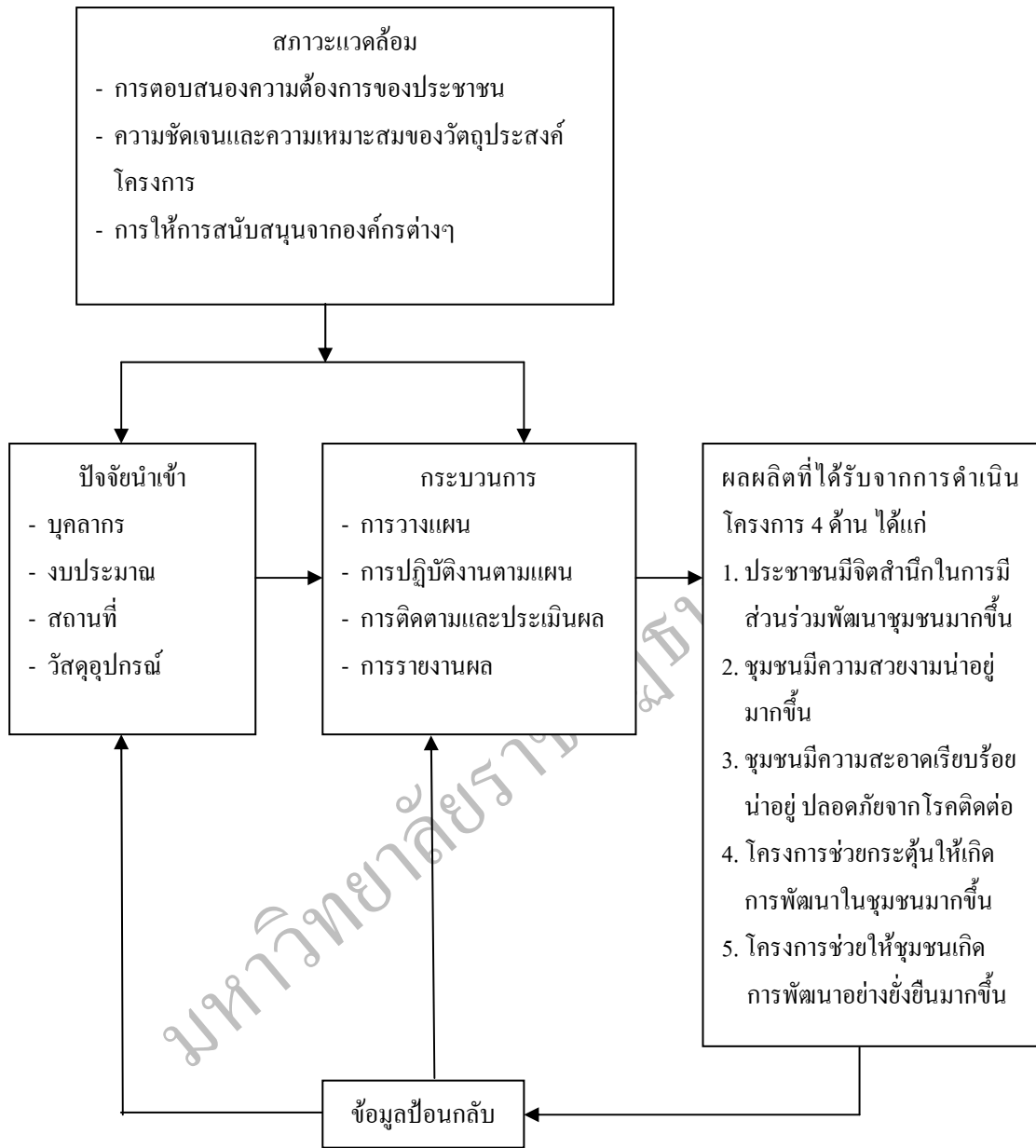
เมืองแคมเดนด้วยวิธีการและงบประมาณที่เหมาะสม ซึ่งในการนี้ทางเทศบาลได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมจากหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมของรัฐ เพื่อนำมาใช้ในทางปฏิบัติโดยแนวทางดังกล่าวซึ่งประกอบด้วยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หลักการและกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและพันธกิจทางด้านสิ่งแวดล้อมของเทศบาลนี้ มีส่วนช่วยอย่างมากในการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ กระบวนการหลักๆ ในการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การวิเคราะห์ช่องโหว่ของระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม พุคคยกันในกลุ่มผู้ดำเนินงาน การอบรมและการดำเนินการโดยใช้ระบบการจัดการที่วางเอาไว้เพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีกรวางกรอบนโยบายเพื่อการพัฒนาแนวทางใหม่ในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น เพื่อลดค่าใช้จ่าย แรงงาน และสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนยิ่งขึ้น

ราहुล กริปาลานี และ ชรุติ ซับฮาวาล (Rahul Kripalani and Shruti Sabharwal, 2009) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการทำประชาพิจารณ์ด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศอินเดีย พบว่าประเทศอินเดียเป็นประเทศที่จำเป็นจะต้องมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมากและในการจูงใจให้ประชาชนหันมาร่วมกันดำเนินตามนโยบายการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้นทางรัฐบาลได้ดำเนินการทำประชาพิจารณ์เกี่ยวกับการการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ซึ่งวิธีการดังกล่าวนอกจากจะช่วยให้ภาครัฐได้รับรู้แนวคิดของประชาชนระดับรากหญ้าแล้ว การที่ประชาชนมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในเรื่องของสิ่งแวดล้อม ยังช่วยในการสร้างเสริมระบบประชาธิปไตยของประเทศให้แข็งแกร่งมากยิ่งขึ้นด้วย และที่สำคัญความคิดเห็นที่หลากหลายอันได้จากการทำประชาพิจารณ์ในครั้งนี้ จะช่วยให้รัฐบาลวางแผนการพัฒนาสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องต่อไป

สรุปจากงานวิจัยข้างต้น แสดงให้เห็น ประโยชน์ของการประเมิน มีผลต่อการนำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการทำวิจัย เรื่อง การประเมินโครงการ ชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านน่ามอง ในเขตเทศบาลตำบลแพรงษา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลโครงการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในรูปแบบจำลองการประเมินผลแบบซิปปีตามแนวคิดของ สตีฟเฟิลบีม แล้วกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

ภาพที่ 2.4 กรอบแนวคิดในการวิจัยประเมินโครงการชุมชน ใสสะอาด หน้าบ้านน่ามอง
ในเขตเทศบาลตำบลแพรภษา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ